

Soortenbeschermingsprogramma voor het vliegend hert (*Lucanus cervus*) in Vlaanderen

Inleiding

Dit soortenbeschermingsprogramma voor het vliegend hert kwam tot stand op basis van een onderbouwend achtergrondrapport dat in opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos werd opgemaakt door EVINBO. Dit achtergrondrapport bevat de vereiste onderdelen conform het artikel 26 van het Soortenbesluit (Besluit Vlaamse Regering van 15/05/2009). De opmaak van het achtergrondrapport werd begeleid door een stuurgroep met vertegenwoordigers van de leden van de Gewestelijke Overleginstantie voor het instandhoudingsbeleid, aangevuld met een aantal experts *en vertegenwoordigers van andere betrokken overheden en belangenorganisaties*. Om het eventuele opzoeken van bijkomende informatie in het achtergrondrapport door de gebruikers van dit soortenbeschermingsprogramma te vergemakkelijken, zijn verwijzingen naar de relevante hoofdstukken, paragrafen of bijlagen van dat rapport opgenomen. Het achtergrondrapport moet worden gezien als een informatief document, enkel het ministerieel besluit tot vaststelling van het soortenbeschermingsprogramma zelf heeft juridische kracht.

De opmaak van dit SBP voor het vliegend hert kadert in het project LIFE 14 IPE BE002 BNIP (LIFE Belgian Nature Integrated Project) – Action A.2.

Inhoudsopgave

1. Achtergrond.....	6
1.1. Ecologie	6
1.2. Verspreiding en populatietrends	6
1.3. Oorzaken van de achteruitgang	7
1.4. Kansen voor een duurzame instandhouding.....	7
2. Doelstellingen	9
2.1. Algemene doelstelling	9
2.1.1. Doelen binnen SBZ	10
2.1.2. Doelen buiten SBZ	12
2.2. Visualisatie van de einddoelstelling.....	12
2.3. Doelstellingen soortenbeschermingsprogramma.....	13
2.3.1. Concrete Doelstelling 1 (D1): Bescherming van de actuele leefgebieden	14
2.3.2. Concrete Doelstelling 2 (D2): Instandhouding en optimalisatie van de leefgebieden	14
2.3.3. Concrete Doelstelling 3 (D3): Verbinden van populaties en grote natuurgebieden	15
2.3.4. Concrete Doelstelling 4 (D4): Vergroten van de (wetenschappelijke) kennis.....	16
2.3.5. Concrete Doelstelling 5 (D5): Communicatie	16
2.3.6. Concrete Doelstelling 6 (D6): Community building ten behoeve van de bescherming van deze soort.....	17
2.3.7. Concrete Doelstelling 7 (D7): Coördinatie.....	17
2.3.8. Concrete Doelstelling 8 (D8): Aanstellen van soortenexpert.....	17
2.3.9. Doelstellingen in relatie tot bedreigingen en kansen.....	18
3. Actieprogramma	20
3.1. Beschrijving van de acties	20

3.1.1. Beschrijving van acties binnen doelstelling 1: Bescherming van de leefgebieden	20
3.1.2. Beschrijving van acties binnen doelstelling 2: Instandhouding en optimalisatie van de leefgebieden	23
3.1.3. Beschrijving van acties binnen doelstelling 3: Verbindingen tussen populaties en met grote natuurgebieden	29
3.1.4. Beschrijving van acties binnen doelstelling 4: Vergroten van de (wetenschappelijke) kennis.....	38
3.1.5. Beschrijving van acties binnen doelstelling 5: Communicatie	40
3.1.6. Beschrijving van acties binnen doelstelling 6: Community building ten behoeve van de bescherming van deze soort.....	41
3.1.7. Beschrijving van acties binnen doelstelling 7: Coördinatie.....	42
3.1.8. Beschrijving van acties binnen doelstelling 8: Aanstellen van soortenexpert.....	43
3.2. Fasering en financieel overzicht	45
4. Evaluatie en monitoring.....	50
4.1. Opvolging van de doelen	50
4.2. Opvolging van de acties.....	50
4.3. Bijsturing van het soortenbeschermingsprogramma	52
4.4. Monitoring	52
4.4.1. Leefgebied.....	52
4.4.2. Populatiegrootte: transecten	52

Samenvatting

Dit soortbeschermingsprogramma (SBP) voor vliegend hert kwam tot stand op basis van een achtergrondrapport dat in opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos werd opgemaakt conform de bepalingen van het Soortenbesluit. Het achtergrondrapport bevat alle informatie over de ecologie, verspreiding, bedreigingen en kansen en geeft in detail weer hoe maatregelen dienen vorm te krijgen. Op basis van deze elementen worden doelen en een actieprogramma gemotiveerd, die de kern uitmaken van dit soortenbeschermingsprogramma.

Het vliegend hert is een dood-houtkever die nood heeft aan een halfopen leefgebied zoals hakhout, parklandschappen, bosranden en hoogstamboomgaarden. De soort is warmte minnend en de larven hebben behoefte aan een goed gedraineerde bodem.

De situatie van de soort in Vlaanderen is heel precair en zijn duurzame instandhouding staat onder druk door voortschrijdende urbanisatie en intensifiëring van het landgebruik. Het beperkt voorkomen (voornamelijk buiten beschermde gebieden) gecombineerd met een slecht kolonisatievermogen zorgt ervoor dat de soort zeer kwetsbaar is en sterk negatief beïnvloed wordt door het verdwijnen en versnipperen van zijn leefgebied. In de laatste rapportering omtrent de Habitatrichtlijn aan Europa werden voor de soort zowel het areaal, de populatiegrootte, het leefgebied als het toekomstperspectief als sterk ongunstig ingeschat.

De huidige verspreiding is gelimiteerd tot slechts vier populaties die grotendeels buiten SBZ gelegen zijn (Huizingen, Alseberg-Sint-Genesius-Rode, Overijse en Voeren), al valt het voorkomen van relictpopulaties niet uit te sluiten. Het aantal gekende populaties is ver verwijderd van de doelstelling van 100 populaties opgenomen in de G-IHD. De G-IHD gaat uit van broedlocaties in plaats van populaties. In dit SBP werken we echter met het metapopulatieconcept in plaats van met broedlocaties zoals in de G-IHD. Maar een deel van de broedlocaties opgenomen in de G-IHD zijn in de laatste decennia wel verdwenen.

Met dit soortenbeschermingsprogramma wil Vlaanderen zijn verplichtingen voor deze Europees beschermde soort concretiseren. De focus ligt op de uitvoering van maatregelen om de nog bestaande populaties veilig te stellen waarbij de instandhouding, uitbreiding en kwalitatieve versterking van het leefgebied centraal staat. Daarnaast zal gekeken welke relevante verbindingen kunnen gerealiseerd worden met natuur- en bosgebieden waar op langere termijn een betere bescherming kan geboden worden. Voor de realisatie van de maatregelen op het terrein doet dit SBP (net als de andere SBP's) in principe beroep op instrumenten met een vrijwillig karakter. Daarbij wordt vooral ingezet op het stimuleren en faciliteren van de uitvoering door de relevante terreinbeheerders (privé en openbaar). De samenwerking tussen de verschillende stakeholders zal dus van cruciaal belang zijn voor het slagen van dit SBP. Communicatie en stakeholder participatie (onder andere met het oprichten van lokale werkgroepen) vormen dan ook een belangrijk onderdeel van het maatregelenpakket. Alle acties werden afgetoetst met relevante stakeholders en met de lopende en geplande projecten.

1. Achtergrond

1.1. Ecologie

Het vliegend hert is met zijn lengte tot 9 cm de grootste inheemse kever in Vlaanderen en dankt zijn naam aan de opvallende kaken van de mannetjes die op het gewei van een hert lijken.

De adulten zijn slechts gedurende een korte periode actief tussen begin juni en eind augustus met een duidelijke piek in de activiteit van ongeveer 2 tot 3 weken eind juni - begin juli. De bovengrondse activiteit is hoofdzakelijk beperkt tot een uur in de avondschemering bij temperaturen tussen 12-18°C. De adulte kevers kunnen ook geobserveerd worden bij de sapuitvloeï van zieke bomen (zoals eik/beuk). Daarnaast voeden ze zich ook met gebarsten fruit (bij voorkeur kersen).

Vrouwtjes zetten slechts 3x eieren af tegen dood vermolmd hout van bij voorkeur hard loofhout zoals eik, beuk, linde, haagbeuk, tamme kastanje en fruitbomen. Maar ook in dood hout van bijvoorbeeld klimop, hulst, wilg, populier, fijnspar en allerlei uitheemse bomen en struiken (zoals valse acacia) werden reeds larven van vliegend hert gevonden (Napier, 2003; Smith, 2003; Sprecher, 2003). De larven leven 2-3 jaar ondergronds en bevinden zich typisch aan het contactoppervlak van hout en bodem en maken er grote holtes in het hout met donkere losse molm. De larven zijn warmteminnend en zijn dus beperkt tot bodems die snel opwarmen. Belangrijk hiervoor zijn een goede drainage, een eerder zandrijk substraat en een warm microklimaat (zuidhellingen, zuidelijke bosranden, halfopen bos, ..., (Pratt, 2000; Smith, 2003; Thomaes et al., 2018; Thomaes et al., 2008).

De soort heeft een beperkte verspreidingscapaciteit; zo vliegen vrouwtjes slechts eenmaal in hun leven (tot 100m) terwijl mannetjes vaker en verder vliegen (tot 1km). Door dit beperkte verspreidingsvermogen is het voorkomen van vliegend hert beperkt tot plaatsen waar in het verleden continu geschikt leefgebied aanwezig is geweest (Thomaes, 2009). Kolonisatie van nieuw leefgebied kan dus enkel over korte afstand gebeuren (maximaal 1000m).

1.2. Verspreiding en populatietrends

In Vlaanderen is de soort historisch steeds beperkt geweest tot de Kempen en de heuvelachtige gebieden in de leemstreek (West-Vlaams-Heuvelland, bossen op de rand van de dendervallei, regio Halle-Leuven, Haspengouw en Voeren). Op de meeste plaatsen is de soort verdwenen, enkel in de regio Halle-Leuven en Voeren komen momenteel nog 4 duurzame populaties voor. In de regio Halle-Leuven zijn er actueel populaties gekend in Beersel, Sint-Genesius-Rode en Overijse en Watermaal-Bosvoorde in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Er is momenteel geen zekerheid of er in het Heverleebos en Meerdaalwoud nog populaties voorkomen. In Voeren is er een populatie in 's Gravenvoeren, maar mogelijks is de lokale verspreiding groter dan momenteel wordt aangenomen. In Tongeren-Riemst is de soort verdwenen maar Waalse populaties komen tot minder dan honderd meter van de grens voor waardoor er lokaal herstelkansen zijn. In Hoboken tenslotte werd de soort geïntroduceerd maar is de populatiestatus momenteel onduidelijk. Daar de soort moeilijk waarneembaar is, is het niet

uitgesloten dat er op bepaalde plaatsen nog relictpopulaties bestaan (zoals in Voeren). In het Meerdaalwoud en in beperkte mate in Heverleebos zijn er recentere waarnemingen en verschillende getuigenissen waardoor het niet helemaal valt uit te sluiten dat er daar actueel nog een populatie aanwezig is.

Het overgrote deel van de Vlaamse populaties bevindt zich momenteel in urbane gebieden in zijn historisch verspreidingsgebied. Vaak gaat het om parken, (oude) hoogstamboomgaarden, holle wegen, steile beboste taluds of waarbij de vegetatie op de steile hellingen bewaard is gebleven als erosiemaatregel. Verder omvat het leefgebied ook tuinen (vaak met treinbielzen), houtkanten, graften, laanbomen, wastine en bosranden.

De soort wordt in de recent vastgestelde rode lijst voor saproxyle kevers opgenomen in de categorie 'bedreigd' (Thomaes et al. 2015) en in de laatste habitatrichtlijn rapportage aan Europa wordt de staat van instandhouding van de soort als zeer ongunstig gerapporteerd (De Knijf et al. 2019).

1.3. Oorzaken van de achteruitgang

De grotendeels urbane en agrarische verspreiding van de soort, maakt deze zeer kwetsbaar. Door de toenemende urbanisatie van zijn historisch leefgebied (vooral in de regio Halle-Leuven) en de intensivering van de akkerbouw komt de duurzame instandhouding van de resterende populaties verder onder druk te staan. De kwaliteit en kwantiteit van het leefgebied zijn dan ook sterk achteruitgegaan in de laatste decennia. Het leefgebied is bovendien sterk versnipperd waardoor ook het risico op genetische isolatie en verarming verhoogd is. Nieuwe gebieden worden ook maar moeizaam gekoloniseerd door de beperkte verspreidingscapaciteit van de soort.

Daarnaast is het huidige instrumentarium onvoldoende geschikt om deze soort buiten de beheerde gebieden te ondersteunen en kunnen veel acties enkel op vrijwillige basis uitgevoerd worden.

Verder bemoeilijken de cryptische levenswijze en korte vliegperiode van de soort monitoring waardoor (negatieve) populatietrends maar moeilijk gedetecteerd worden.

1.4. Kansen voor een duurzame instandhouding

Ondanks de vele uitdagingen die een duurzame instandhouding van de soort stelt, is er ook een aantal belangrijke opportuniteiten. Zo is vliegend hert een soort die tot de verbeelding spreekt waardoor gemakkelijker een draagvlak kan gecreëerd worden bij lokale besturen en het brede publiek. Momenteel lopen in de regio's waar de soort nog voorkomt verschillende initiatieven die de acties opgenomen in dit soortenbeschermingsprogramma mee kunnen ondersteunen en vorm geven:

1. Plan Vliegend hert is een samenwerkingsverband dat kwalitatieve verbinding en versterking van de resterende snippers natuur en open ruimte nastreeft in de Vlaamse Zoniëngemeenten. De focus ligt op het vergroten van draagvlak voor natuur- en landschapsontwikkeling. Dit sluit naadloos aan op het gebiedsgericht project Brabantse Wouden waar Natuur en Bos de ambitie heeft om de grote boscomplexen in Vlaams-Brabant

versneld met elkaar in verbinding wil brengen. Ook het lopend strategisch project Horizon+ en het ingediende strategisch project 'WALDEN' willen de natuur(beleving) in het gebied opwaarderen en verbindingen creëren. Een aantal landinrichtingsprojecten (LIP) zal tevens een bijdrage leveren aan het herstel van leefgebied, het gaat om het LIP Kapittelbeek, LIP Molenbeekvallei en LIP IJsevallei.

2. Het nieuwe instrument "onroerenderfgoedrichtplan" bevat een plan voor het behoud, het beheer en het voeren van een gezamenlijk beleid voor de hoogstamboomgaarden in Haspengouw en Voeren. Realisaties binnen dit project kunnen dus op sommige plaatsen bijdragen aan het herstel van het leefgebied van deze soort.

De soort stelt op zich relatief weinig eisen aan zijn leefgebied en deze zijn gemakkelijk te realiseren zonder al te ingrijpende maatregelen. Zo kan het instellen van correct (herstel)beheer van holle wegen en andere KLE's reeds een positief stimulerend effect hebben op de populaties.

2. Doelstellingen

2.1. Algemene doelstelling

De algemene doelstelling van soortenbeschermingsprogramma's is volgens artikel 24 van het Soortenbesluit om:

- 1) Om een gunstige staat van instandhouding van de soort of soorten te bereiken waarvoor het SBP wordt opgesteld (volgens de instandhoudingsdoelstellingen).
- 2) Te verzekeren dat het bij toeval vangen of doden van de soorten waarbij categorie 3 aangekruist is in bijlage 1 van het Soortenbesluit, geen significant ongunstige weerslag heeft op de staat van instandhouding van soorten in kwestie.

De gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen vastgesteld door de Vlaamse Regering op 23 juli 2010 zijn

Lucanus cervus - Vliegend hert		
Thema	Doel	Omschrijving van het doel
Areaal	=	behoud van het huidige areaal
Populatie	↑	uitbreiding van het huidige aantal populaties tot minstens 100 zodanig dat met elkaar verbonden populaties ontstaan met een maximale onderlinge afstand van 3 km.
Kwaliteit	=	Oplossen van versnippering, tekort aan kwaliteit van het leefgebied, Geen extra oppervlakte leefgebied nodig naast de vooropgestelde extra oppervlaktes Europees te beschermen habitats en leefgebied van andere Europees te beschermen soorten en de algemene kwaliteitsverbetering ten gevolge van het huidige milieubeleid.

Het doel van 100 populaties die in de G-IHD werd opgenomen is ver verwijderd van de huidige 4 populaties. Dit valt enerzijds te verklaren doordat er nu rekening gehouden wordt met metapopulaties in plaats van broedlocaties (zo zijn er in Vlaams-Brabant 30 broedlocaties geïdentificeerd). Anderzijds zijn er ook populaties verdwenen in de laatste decennia.

In het G-IHD rapport (Paelinckx et al. 2009) werden onderstaande doelstellingen voor de verbetering van de kwaliteit van het leefgebied geformuleerd:

1. Creëren van een continuïteit in de tijd van geschikt dood hout op plaatsen waar de soort voorkomt
2. Creëren van corridors tussen bestaande populaties onderling en grotere boscomplexen. Stapstenen worden aangelegd op steile zuidhellingen en voorzien van een continuïteit aan geschikt dood hout
3. Geschikt beheer (voldoende open, continuïteit van ondergronds dood hout) van steile zuidhellingen in grote bosgebieden die mogelijk gekoloniseerd kunnen worden.

De einddoelstelling van de soort is gericht op de duurzame instandhouding van de huidige populaties en het (kwalitatieve) herstel en uitbreiding van de leefgebieden.

2.1.1. Doelen binnen SBZ

Voor verschillende SBZ gebieden werden de G-IHD vertaald naar specifieke doelen (s-IHD) voor de soort. Hieronder wordt een synthese van de belangrijkste, kwantificeerbare of lokaliseerbare doelen die in de s-IHD besluiten voor de verschillende habitatrichtlijngebieden werden opgenomen voor vliegend hert.

BE2400009 Hallerbos en nabije boscomplexen met brongebieden en heiden

Populatie: ontwikkelen van een duurzame populatie met meerdere broedplaatsen <3km; behoud en versterking van het areaal hoogstamboomgaarden, holle wegen en beboste taluds in de betrokken deelgebieden

Leefgebied: 10ha leefgebied in deelgebieden Begijnenbos, Meigemheide, Gasthuisbos, Hallerbos, Kesterbeekvallei en Zevenbronnen van telkens minimum 1ha

BE2400008 Zoniënwood

Populatie: ontwikkelen van een duurzame populatie met meerdere (minimum 4) broedplaatsen <3km. Repopulatie of translocatie kan overwogen worden om deze doelstelling te realiseren

Leefgebied: 10ha leefgebied verspreid in SBZ telkens minimum 1ha

BE2400011 Valleien van de Dijle, Laan en IJse met aangrenzende bos- en moerasgebieden

Populatie: ontwikkelen van minimum 3 duurzame populaties: telkens een in Meerdaalwoud, Heverleebos en Rodebos met elk meerdere (>4) broedplaatsen <3km.

Leefgebied: 10ha leefgebied verspreid in SBZ telkens minimum 1ha

BE2200032-33-34 Noord-Oost Limburg

Populatie: Uitbouw van een duurzame populatie in het Stamprooierbroek en Jagersborg met elk meer dan 30 losse waarnemingen en elk meer dan 2 broedplaatsen.

Leefgebied: Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied.

BE2200035 Mechelse heide en vallei van de Ziepbeek

Populatie: ontwikkelen van 2 duurzame populaties met meerdere (minimum 4) broedplaatsen op een onderlinge afstand van maximum 3km en 2 satellietpopulaties met 1 tot 4 broedplaatsen.

Leefgebied: realisatie van geschikt leefgebied in alle boscomplexen en rond de oude vindplaats in de Wetenschappelijke zone.

BE2200041 Jekervallei en bovenloop van de Demervallei

Populatie: uitbouw van een duurzame populatie in goede staat van instandhouding ter hoogte van Molenbeemd - Klein Membruggen en Grootbos met meerdere (minimum 4) broedplaatsen op een onderlinge afstand van maximum 3km. Herstel van het leefgebied kan ook in omliggende (kleinere) boscomplexen satellietpopulaties creëren.

Leefgebied: Voldoende tot goede staat van instandhouding. Streven naar een voldoende tot hoge habitatkwaliteit

BE2200038 Bossen en kalkgraslanden van Haspengouw

Populatie en leefgebied: Herstel geschikt leefgebied in Bellevuebos, Jongenbos, Nieuwenhoven en Middenloop Mombeek-Kolmont. Herstel leefgebied kan ook in tussen- of omliggende kleinere boskernen satellietpopulaties creëren. Bijkomend leefgebied is wenselijk in tussen- of omliggende kleinere boskernen

BE 2200039 Voerstreek

Populatie: Ontwikkelen van duurzame populaties in deelgebied Altenbroek-Schoppemerheide-Martelenberg, Konenbos- Veursbos en Vallei van de Gulp-Teuwendenberg- Obsennich met meerdere broedplaatsen (minimum 4) op een onderlinge afstand van maximum 3km en satellietpopulaties met 1 tot 4 broedplaatsen in deelgebied Vallei van de Berwijn- Fliberg, Hoogbos, Alserbos, Stroevenbos-Vrouwenbos en Broekbos.

Leefgebied: realisatie van geschikt leefgebied in alle deelgebieden.

In tabel 1 worden de s-IHD van de verschillende SBZ gebieden gekoppeld aan de huidige kennis..

Tabel 1: Relatie tussen de s-IHD van de vermelde habitatrichtlijngebieden en de huidige kennis over het voorkomen van vliegend hert

Habitatrichtlijngebieden	Huidige kennis
BE2400009: Hallerbos en nabije complexen met brongebieden en heiden	Nog steeds populaties in de onmiddellijke omgeving van het gebied, mogelijke vestiging in Hallerbos en Begijnenbos
BE2400008: Zoniënwood	Nog steeds populaties in de onmiddellijke omgeving van het gebied
BE2400011: Valleien van de Dijle, Laan en IJse	Populatie in Meerdaalwood onzeker, uitgestorven in Oud-Heverlee, geen populatie in Rodebos, nog steeds populaties in Overijse in de onmiddellijke omgeving van het gebied
BE2200032-33-34: Noord-Oost-Limburg	Geen populatie of uitgestorven in Stamprooierbroek en Grootbroek, uitgestorven in Jagersborg
BE2200035: Mechelse heide en vallei van de Ziepbeek	Populatie nabij Lanklaarderbos uitgestorven
BE2200041: Jekervallei en bovenloop van de Demervallei	Uitgestorven in Grootbos en in de onmiddellijke omgeving van het gebied
BE2200038: Bossen en kalkgraslanden van Haspengouw	Uitgestorven in Bellevuebos, Kolmont en in de onmiddellijke omgeving van het gebied
BE2200039: Voerstreek	Nog steeds populaties zowel in als in de onmiddellijke omgeving van het gebied

Daarnaast zijn er ook verbindingen opgenomen in de s-IHD van het Zoniënwood en Dijlevallei. Deze ecologische verbindingen dienen plaats te vinden buiten de speciale beschermingszones maar zijn te verantwoorden in uitvoering van artikel 3, lid 3 en artikel 10 van de Habitatrichtlijn.

Ecologische verbinding tussen Zoniënwood en IJsevallei voor vliegend hert

- 1) Ontwikkelen van een leefbare en gezonde populatie (zie s-IHD, centrum Overijse)
- 2) Bijkomende inventarisaties
- 3) Verbinding van centrum van Overijse met het Zoniënwoud (op 2-3km) zodat de soort in staat is het Zoniënwoud te herkoloniseren op lange termijn
- 4) Binnen SBZ kunnen voldoende biotopen ontwikkeld worden
- 5) Gemiddelde breedte 250-500m. Binnen deze breedte wordt een netwerk van ruimtelijk goed verbonden holle wegen, beboste taluds, houtkanten en broedhopen in standgehouden.

Ecologische verbinding tussen Rodebos, Stokkembos en Koningsberg met Overijse voor vliegend hert

- 1) Ontwikkelen van een leefbare en gezonde populatie (zie s-IHD, centrum Overijse)
- 2) Bijkomende inventarisaties
- 3) Verbinding van centrum van Overijse met het SBZ gebied (Bisdonk, Koningsberg, Stokkembos, Rodebos en Meerdaalwoud) zodat de soort in staat is dit gebied te herkoloniseren
- 4) Binnen SBZ kunnen voldoende biotopen ontwikkeld worden
- 5) Gemiddelde breedte 250-500m. Binnen deze breedte wordt een netwerk van ruimtelijk goed verbonden holle wegen, beboste taluds, houtkanten en broedhopen in standgehouden.

2.1.2. Doelen buiten SBZ

Daar het grootste deel van de populaties zich buiten SBZ bevindt (alle populaties behalve een klein deel van de populatie in Voeren) worden in dit SBP zoals in de G-IHD, eveneens doelen buiten SBZ geformuleerd. Buiten de SBZ gebieden gelden de algemene stand still en de gewestelijke (algemene) doelstellingen voor de soort. Daarnaast zijn buiten SBZ twee specifieke doelstellingen vastgelegd in het kader van ecologische verbindingen (zie hierboven).

2.2. Visualisatie van de einddoelstelling

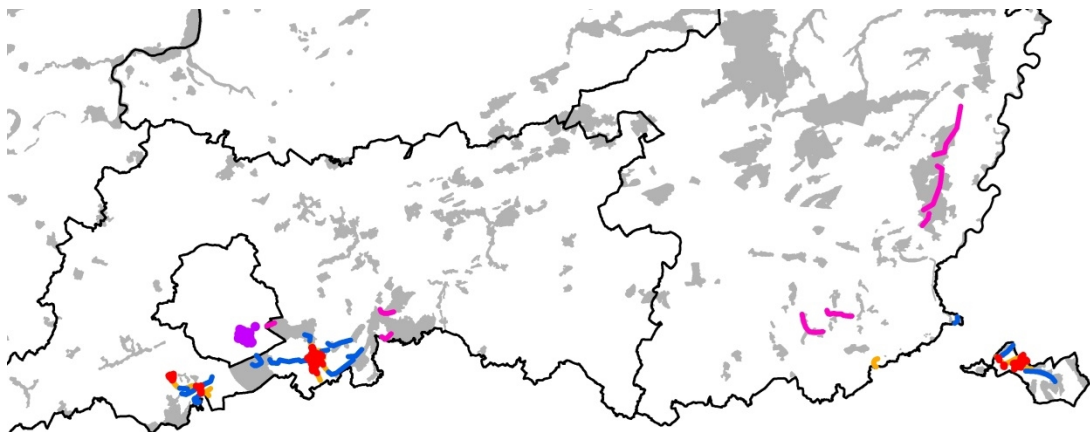
Gezien voor een aantal gebieden doelen zijn geformuleerd waarvan momenteel is geweten dat er geen populatie (meer) voorkomt, zal de focus van dit SBP in SBZ vooral liggen op die gebieden waar de soort (mogelijks) wel voorkomt of waar de vindplaatsen van de soort nauw aansluiten bij SBZ. Dit wil echter niet zeggen dat er geen start zal gegeven worden met de uitvoering van de s-IHD 's die voor de soort zijn opgesteld. Ook bij het ontdekken van nieuwe populaties kunnen deze opgenomen worden bij de acties met prioriteit hoog.

Uitgaande van de definitie van de gunstige staat van instandhouding, de gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen en de verschillende geplande projecten waarbij het vliegend hert kan meeliften, kan wellicht op lange termijn

(>5j) , gerealiseerd worden. Op korte termijn wordt daarbij in eerste plaats uitgegaan van de nog aanwezige populaties en logische verbindingen en uitbreidingsmogelijkheden (zie figuur 1).

Als we de huidige bezette leefgebieden bufferen met 3km (de grenswaarde om een populatie af te bakenen), komen we tot 4 populaties: Huizingen, Alseberg-Sint-Genesius-Rode, Overijse en Voeren. Om de doelstellingen en acties toe te wijzen werd eerst bezette leefgebieden ingetekend en ingedeeld in naargelang het type leefgebied. Dit werd vervolgens gebufferd met een perimeter van 250m om daarbinnen te kijken naar potentiële leefgebieden, leefgebieden die met een beperkt aantal ingrepen geschikt kunnen gemaakt worden en die gezien de afstand relatief snel gekoloniseerd zouden kunnen worden. Tenslotte werd binnen een perimeter van 1000m gezocht naar realiseerbare verbindingen met bij voorkeur habitatrichtlijngebieden met potentiële leefgebieden. In enkele gevallen zijn de verbindingen gelegd met natuurreservaten die niet in habitatrichtlijngebied liggen of tussen (deel)populaties onderling. Het is de bedoeling om deze verbindingen om te zetten in concrete actieplannen die op terrein gerealiseerd kunnen worden.

De verdere allocatie per populatie wordt gedaan in Actie 3.1.

Figuur 1: Visualisatie van de einddoelstelling met in het rood de huidige gekende populaties, in oranje uitbreidingsdoelstellingen die op korte termijn gerealiseerd kunnen worden, blauw: verbindingen die op langere termijn mogelijks als doel gesteld kunnen worden en roze populaties die eventueel na herintroductie of herontdekken van relictpopulaties uitgebreid kunnen worden. In het paars wordt de populatie in het Brussels gewest aangeduid en in het grijs worden de habitatrichtlijngebieden aangeduid

2.3. Doelstellingen **soortenbeschermingsprogramma**

De algemene einddoelstelling voor de looptijd van dit SBP (5 jaar) is het verzekeren van de instandhouding van de resterende populaties (en nieuw ontdekte populaties). Hiervoor is het belangrijk dat:

- 1) er een goed zicht wordt verkregen op de huidige verspreiding en status van verschillende populaties;

- 2) de huidige populaties veilig worden gesteld door ze te behoeden van uitsterven ten gevolge van extinction debts. Hierbij is het cruciaal om ze lokaal te versterken en uit te breiden. Er dient ingezet te worden op het uitvoeren van beschermingsmaatregelen om het verder verdwijnen van populaties en hun leefgebied te vermijden gekoppeld aan een gerichte communicatie;
- 3) de bestaande populaties versterkt en uitgebreid worden door in te zetten op de kwalitatieve verbetering van het leefgebied.

De meest kwetsbare en dus meest prioritaire populaties zijn Alseberg - Sint-Genesius-Rode en Huizingen (inclusief Lot en Dworp) aangezien de deelpopulaties daar zeer klein zijn en wellicht een beperkte overlevingskans hebben in de huidige situatie.

2.3.1. Concrete Doelstelling 1 (D1): Bescherming van de actuele leefgebieden

De bescherming van de huidige leefgebieden van de gekende populaties (Huizingen, Alseberg, Sint-Genesius-Rode, Overijse en Voeren) dat 178,6ha beslaat, is cruciaal voor de regionale gunstige instandhouding van het vliegend hert. Dat wil zeggen dat onbewust verwijderen/vernietigen van leefgebied voorkomen moet worden. De focus ligt hier op leefgebieden zoals parken, hoogstamboomgaarden, beboste taluds, holle wegen en particuliere tuinen (zeker waar treinbielzen aanwezig zijn).

Daar de meeste van deze leefgebieden buiten de beheerde gebieden gelegen zijn moeten de eigenaars en beheerders opgezocht en geïnformeerd worden. Verder omvat deze doelstelling het opstellen van een afsprakenkader met de relevante actoren (gemeentes, regionale landschappen, ...) over hoe onbewust verwijderen van leefgebied kan voorkomen worden en hoe ermee kan omgegaan worden bij vergunningsaanvragen.

Om de bescherming van de leefgebieden in woonwijken te verzekeren, zal vooral via stimulerende maatregelen (bijvoorbeeld aanleggen van broedhopen) gewerkt worden (zie verder). Dit omdat geschikt dood hout in urbaan gebied zeer verspreid en slechts tijdelijk voorkomt.

2.3.2. Concrete Doelstelling 2 (D2): Instandhouding en optimalisatie van de leefgebieden

Deze doelstelling omvat het instandhouden en optimaliseren van zowel de actuele als potentiële leefgebieden waardoor een kwaliteitsverbetering van de leefgebieden wordt gerealiseerd. Ook hier ligt de focus bij de momenteel gekende populaties maar dienen bijkomende acties voorzien te worden indien nieuwe populaties ontdekt worden.

Een eenvoudige manier om op een kleine oppervlakte (extra) leefgebied te voorzien is het aanleggen van broedhopen. Voor het verzekeren van de continuïteit van geschikte leefgebieden in 125,5ha urbaan gebied wordt de aanleg van 125 broedhopen voorzien.

Daarnaast kan er gewerkt worden aan het installeren van geschikt beheer in 53,0ha actueel leefgebied bestaande uit parken en bossen, taluds, boomgaarden en treinbielzen. Voor bossen, parken en andere openbare groenvoorzieningen kan het volstaan om beheerplannen door te lichten en aan te passen. Voor privé taluds

en boomgaarden zal het nodig zijn om afspraken te maken met eigenaars en subsidies te voorzien om een (gezamenlijk) geschikt beheer te voorzien. Dit beheer moet geschikt dood hout creëren, de overschermingsgraad beperken en een continuïteit hiervan in de tijd te voorzien.

Tenslotte, moet er getracht worden lokale uitbreiding na te streven gezien de kleine en geïsoleerde status van de meeste populaties. Hiervoor kan lokaal (binnen een perimeter van 250m) gekeken worden naar potentieel geschikt leefgebied en zal worden nagegaan of en hoe dit leefgebied geoptimaliseerd kan worden. Zo zijn er heel wat holle wegen of taluds waar geen houtige vegetatie (meer) aanwezig is of waar door stilvallen van het hakhoutbeheer de overscherming momenteel te groot is. Door heraanplanten of opnieuw in beheer nemen kunnen hier lokaal uitbreidingsmogelijkheden gecreëerd worden.

2.3.3. Concrete Doelstelling 3 (D3): Verbinden van populaties en grote natuurgebieden

Het opnieuw verbinden van geïsoleerde populaties is belangrijk om toekomstig uitsterven door genetische isolatie te voorkomen. Het verbinden met (grote) natuurgebieden is belangrijk omdat daar veel gemakkelijker duurzame populaties in stand kunnen gehouden worden met een veel betere garantie en lagere kosten dan de instandhouding in urbane gebieden.

Daarom omvat deze doelstelling het uittekenen, vrijwaren en inrichten van een netwerk dat de huidige populaties in Vlaanderen en aanliggende gebieden verbindt met elkaar en met (grotere) natuurgebieden. Dit netwerk zal bestaan uit een geheel van broedhopen, goed beheerde taluds, holle wegen, houtkanten, bosranden en ander geschikt leefgebied. Voor de realisatie van deze verbindingen zal zoveel mogelijk uitgegaan worden van bestaande structuren (holle wegen en taluds). Aangezien de soort voorlopig niet voorkomt langsheen deze verbindingen kunnen geen verplichting opgelegd worden en, is het beheer afhankelijk van de bereidheid van de eigenaar of andere projecten met gelijklopende doelstellingen.

Aangezien vliegend hert een moeizame kolonisor is, is het belangrijk om de nodige kennis voor de toekomstige kolonisatie van een dergelijk netwerk op natuurlijke wijze dan wel door geassisteerde migratie op te bouwen (zie 2.3.4).

In de eerste plaats kunnen verbindingen gerealiseerd worden naar SBZ (deel)gebieden en natuurgebieden in de onmiddellijke omgeving van bestaande populaties (bij voorkeur minder dan 1000m) met geschikt potentieel leefgebied. In parallel kunnen ook de potentiële verbindingen tussen populaties onderling onderzocht (en gerealiseerd) worden. Er kan hierbij ingezet worden op de realisatie van de ecologische verbindingen zoals beschreven in de ecologische motiveringsnota's en S-IHD's. De realisatie van de eerste duizend meter van deze verbindingen zal als doel worden gesteld om aan te leggen tijdens de komende 5 jaar. Daarnaast zouden best ook locaties aangeduid worden langsheen deze verbindingen waar larven en dood hout met larven kunnen uitgezet worden (translocatie) van nabij gelegen populaties wanneer een deel van het oorspronkelijk leefgebied al dan niet tijdelijk moet verdwijnen. De aanleg van deze verbindingen kan gerealiseerd worden met de aanleg van 140 broedhopen, de aanplant van 4100 tot 6200m houtkanten, taluds en holle wegen en het optimaliseren van het beheer van ongeveer 189ha taluds, holle wegen, hoogstamboomgaarden, bossen en bosranden, parken en wastines. In functie van het draagvlak en de rechtszekerheid is het belangrijk om deze maatregelen in overleg met eigenaars en gebruikers (bewoners, landbouwers, boseigenaars, ...) te nemen en maximaal in te zetten op een stimulerend beleid.

Concreet gaat het om volgende verbindingen:

- 1) Populatie Huizingen – richting Solheide (Dworp) en omgeving (BE2400009) via de bermen van de E19 en het provinciaal domein Huizingen
- 2) Deelpopulatie Alseberg – richting Solheide (Dworp) en omgeving (BE2400009) via omgeving Frans de Greefstraat en Wolfspoortstraat
- 3) Deelpopulatie Sint-Genesius-Rode – richting Zevenbronnen (BE2400009) via Heidebroek en Destelheide
- 4) Deelpopulatie Sint-Genesius-Rode – Kwadebeekvallei (natuurreserveaat), omgeving kasteeldomein Revelingen via oude zandgroeve en holle wegen en hoogstamboomgaarden in de omgeving van het kerkhof
- 5) Populatie Overijse – Zoniënwood (BE2400008) via Blaivie
- 6) Populatie Overijse – richting Tombeek en Laanvallei (BE2400011) langs de Waversesteenweg en/of via de populatie aan de Reutenbeek
- 7) Populatie Overijse – Koningsberg en Bisdom (BE2400011)
- 8) Populatie Glons – Sluizen via de flank van de Jekervallei
- 9) Populatie Altenbroek-Schoppemerheide (BE2200039) – populatie 's Gravenvoeren – populatie Kruisgraaf en Hoogbos (BE2200039) via Opvoerenberg en netwerk van holle wegen en hoogstamboomgaarden

2.3.4. Concrete Doelstelling 4 (D4): Vergroten van de (wetenschappelijke) kennis

Het vliegend hert wordt, als iconische soort, wel nauwgezet opgevolgd door vrijwilligers én is opgenomen in het Meetnetten project. Toch zijn wellicht niet alle populaties van de soort gekend door zijn verborgen levenswijze en korte vliegperiode. Daarnaast is een van de grootste bedreigingen het ongeschikt beheer van zijn leefgebieden en het ontbreken van de kennis over (het succes van) beheermaatregelen. Vandaar dat een van de doelstellingen van dit SBP het vergroten van de wetenschappelijke kennis is, specifiek voor volgende aspecten:

- 1) Het verbeteren van de kennis over de verspreiding: de aanwezigheid in Meerdaalwood en Heverleebos, Mechelse heide, de verspreiding in Voeren, eventuele vestiging is in Hallerbos en Meerlenhof-Zorgvliet (Hoboken).
- 2) Verder inzetten op het ontrafelen van de genetische status van de soort.
- 3) De trend van de huidige populaties dient opgevolgd te worden door middel van monitoring en verspreidingsonderzoek.
- 4) Opvolgen van het succes van beheermaatregelen en onderzoek naar het kolonisatieproces en de uitbouw van nieuwe populaties. Verder dienen we ook een beter zicht te krijgen op de impact van verschillende bedreigingen.
- 5) Het ontwikkelen van nieuwe technieken om de soort vast te stellen en te monitoren zoals snuffelhonden, larvendetector, e-DNA en feromonen.

2.3.5. Concrete Doelstelling 5 (D5): Communicatie

Gerichte duidelijke communicatie en regelmatig overleg zijn belangrijke schakels in het proces om de doelstellingen te realiseren.

Eenzijds is er nood aan informatie naar het brede publiek in regio's waar het vliegend hert voorkomt over de aanwezigheid en ecologie van de soort,

beschermde status en instandhoudingsmogelijkheden. Op die manier kan een groot aantal eigenaars/bewoners geïnformeerd worden over onder meer het aanleggen van broedhopen (zie 2.3.2), het behouden van stobben en andere positieve tuiningrepen.

Verder is specifieke communicatie naar doelgroepen nodig zoals (lokale) ambtenaren en beheerders, nieuwe inwoners (mensen die een huis kopen in een regio met vliegend hert), tuinaannemers en uitvoerders van graafwerken in regio's waar het vliegend hert voorkomt.

2.3.6. Concrete Doelstelling 6 (D6): Community building ten behoeve van de bescherming van deze soort

De leefgebieden van geschikt beheer voorzien is soms problematisch omdat het privé terreinen betreft of eigendom is van lokale overheden -maar gelegen in het centrum van de dorpskern. Anderzijds zijn buurtbewoners gemakkelijk te enthousiasmeren voor deze uitzonderlijke soort die slechts op een beperkt aantal plaatsen voorkomt.

Daarom is een van de doelstellingen om via 'community building' in te zetten op de oprichting van lokale teams (hakhoutteams/werkgroepen) (naar analogie van houtzoekers of koesterburen). Deze teams kunnen dan de holle wegen en taluds in hun eigen buurt onderhouden en herwaarderen in ruil voor brandhout en opleiding rond beheer en natuurwaarde. Deze mensen zijn wellicht ook het best geplaatst om buurtbewoners te overtuigen om taluds die in privé tuinen liggen terug in hakhoutbeheer te nemen.

In uitbreiding zouden deze teams (op termijn) ook kunnen meewerken aan de bouw van broedhopen en zelfs de aanplant van houtkanten. Deze manier van werken zal ook sterk kostenverlagend werken wat noodzakelijk lijkt om het leefgebied op een kostenefficiënte manier te beheren.

De doelstelling is om de komende 5 jaar de opstart van 2 hakhoutteams (één in Overijse en één in Voeren) te ondersteunen.

2.3.7. Concrete Doelstelling 7 (D7): Coördinatie

Om de doelstellingen om te zetten in concrete acties en deze op terrein of in de praktijk te realiseren is het belangrijk dat er een centrale coördinatie komt voor de uitvoering van dit SBP. De aanspreekpunten van de betrokken SBZ's in de buurt van de huidige populaties moeten ervoor instaan dat de nodige aandacht voor de soort in hun focusgebieden doorgang vindt en wordt geïmplementeerd. Daarnaast kunnen ook lokale actie-verantwoordelijken ingezet worden om de acties plaatselijk te ondersteunen en die als contactpersoon kunnen fungeren voor de lokale overheden en eigenaars. Deze kunnen een belangrijke rol spelen als motor voor lokale acties omdat ze vaak reeds samenwerkingsverbanden en connecties hebben die pivotaal zijn voor de versnelde implementatie van het SBP.

2.3.8. Concrete Doelstelling 8 (D8): Aanstellen van soortenexpert

Voor de correcte aanleg en beheer van leefgebieden voor de soort kan ondersteuning gewenst zijn door een begeleider/coach met uitgebreide kennis van het vliegend hert. Het gaat dus om zeer concreet advies dat case per case moet bekeken worden. Er wordt dan ook in dit SBP een budget voorzien om deze ondersteuning te realiseren.

2.3.9. Doelstellingen in relatie tot bedreigingen en kansen

In Tabel 2 wordt de relatie tussen de doelstellingen en de bedreigingen en kansen geformuleerd. Bedreigingen en kansen worden uitgebreid beschreven in het hoofdstuk 2 van het achtergronddocument

Tabel 2: Concrete doelstellingen in relatie tot bedreigingen en kansen

Doelstelling	Relatie tot bedreiging (B)/kans (K)	Indicator
D1	B: Voorkomen van de soort is geconcentreerd in niet beschermde gebieden; B: Onvoldoende wettelijke middelen in privé tuinen B: nog resterende kennishiaten K: bestaande ervaring met soortbescherming K: reeds lopende samenwerkingsverbanden en projecten K: makkelijk te realiseren leefgebied	Alle eigenaars geïnformeerd, Afsprakenkader rond correct beheer opgesteld en geïmplementeerd, vergunningsaanvragen opgevolgd, geen actueel leefgebied verdwenen, verkeersluwe maatregelen genomen
D2	B: Zeer beperkte verbreidingscapaciteit; B: Genetische isolatie en extinction dept (vooral ten westen van Brussel) K: bestaande ervaring met soortbescherming K: reeds lopende samenwerkingsverbanden en projecten K: makkelijk te realiseren leefgebied	Nieuwe broedhopen aangelegd, correct beheer leefgebieden
D3	B: Zeer beperkte verbreidingscapaciteit; B: Verschillende populaties reeds permanent verdwenen; B: Grote druk op het landgebruik in de regio rond Brussel; uitbreidingsmogelijkheden daardoor vaak sterk beperkt K: bestaande ervaring met soortbescherming K: reeds lopende samenwerkingsverbanden en projecten	Beheerplannen voor verbindingen, inrichting verbindingen gerealiseerd

	K: makkelijk te realiseren leefgebied	
D4	B: Moeilijk op te volgen soort; B: Nog resterende kennishiaten; K: Nieuwe inventarisatietechnieken: snuffelhond, larvendetector, e-DNA; K: Translocaties en ex-situ kweekprogramma's lijken eenvoudig realiseerbaar indien nodig	Efficiënte detectiemethoden voor adulten en larven onderzocht, verspreiding en status beter onderzoeken, trend van de verspreiding, populatiegrootte en kansen voor herkolonisatie onderzocht
D5	B: Beperkte kennis over de bescherming van deze soort bij belangrijke actoren K: iconische soort met grote bekendheid	Communicatie naar brede publiek en doelgroepen succesvol
D6	B: Onvoldoende wettelijke middelen in privé tuinen, voorkomen in niet beschermde gebieden, K: iconische soort met grote bekendheid	Verschillende community acties waaronder hakhoutteams succesvol
D7	K: Bestaande ervaring met soortbescherming K: reeds lopende samenwerkingsverbanden en projecten	Coördinatie toegewezen en uitgevoerd
D8	K: Groeiende betrokkenheid en kennisopbouw van verschillende actoren bij de actieve bescherming van deze soort	Soortenexpert aangeduid en expertise voor 100% verleend

3. Actieprogramma

In dit hoofdstuk worden de concrete acties die nodig zijn om de vooropgestelde doelstellingen te bereiken opgesomd en uitgewerkt. Per actie wordt een motivering gegeven, de realisatie op terrein en het nodige instrumentarium (of aanpassingen daarvan), meetbare indicatoren voor de opvolging en een prioritering. Hierbij wordt telkens een ruimtelijke koppeling gemaakt waarbij de nodige acties per populatie worden opgesomd en gelokaliseerd. Hoewel tijdens de opmaak van het achtergrondrapport alles zeer grondig werd voorbereid en de opgenomen voorkeurslocaties daaruit zijn voortgevloeid, blijft het mogelijk om de specifieke locatie of de praktische beheer- en inrichtingsmaatregelen bij te sturen of te verfijnen indien dit nodig blijkt in functie van natuurbeheer- of inrichtingsplannen.

Er wordt bewust niet gekozen voor (her)introducties (over grotere afstanden) omdat 1) het nodig is om in de eerste plaats in te zetten op de uitbouw van sterke populaties op de plaatsen waar ze nu nog voorkomen; 2) er eerst met behulp van nieuwe technieken nagaan moet worden of er nog relictpopulaties voorkomen in gebieden zoals Meerdaalwoud of Mechelse heide en 3) er nood is aan een betere kennis over de uitbouw van nieuwe populaties (methodieken en nodige startpopulatie) vooraleer hier op in te zetten. Bovendien moeten eerst steeds de leefgebieden hersteld worden alvorens over kan gegaan worden tot onderbouwde en ecologisch strikt noodzakelijke (her)introductie.

3.1. Beschrijving van de acties

3.1.1. Beschrijving van acties binnen doelstelling 1: Bescherming van de leefgebieden

Actie 1.1 Doelgerichte bescherming van de acutele leefgebieden

De leefgebieden omvat de parken, bos, hoogstamboomgaarden, beboste taluds en terreinen met ingegraven hout zoals treinbielzen of aangelegde broedhopen.

Omdat de leefgebieden voornamelijk buiten de beheerde gebieden vallen en sterk versnipperd zijn, zal het succes van deze actie in grote mate afhangen van de samenwerking van verschillende actoren waarbij informeren en sensibiliseren centraal staan. Deze actie omvat dan ook volgende stappen:

- 1) opzoeken van alle kadastrale eigenaars van leefgebied(en) door de lokale actie-verantwoordelijken (zie actie 7.1 onder 3.1.7):
- 2) Het aanschrijven/contacteren van alle eigenaars met onderstaande info (niet-limitatief) door de lokale actie-verantwoordelijken. ANB zorgt voor een onderbouwde standaardbrief.
 - a) Het voorkomen van vliegend hert als beschermde soort op hun eigendom en eventuele andere algemene wettelijke beschermingen (SBZ, beschermd leefgebied).
 - b) De ligging van de leefgebieden of broedbiotoop binnen het kadastraal perceel (individuele kaart), vooral bij taluds die slechts een deel van het perceel omvatten is dit belangrijk.
 - c) Beknopte bespreking van de soort

- d) Wettelijke bepalingen rond de soort
 - e) Mogelijkheid voor het aanvragen van een vergunning om het leefgebied te wijzigen
 - f) Beheer van de leefgebieden: in het ideale geval wordt hier de mogelijkheid geboden dat een lokale actor (bijvoorbeeld gemeente, regionaal landschap) het beheer kan overnemen in de kader van de opmaak van een beheerplan. Daarnaast wordt aangegeven welk beheer uitgevoerd kan worden en welke subsidiemiddelen ingezet kunnen worden. Het correct beheer wordt verder besproken.
- 3) De lokale actie-verantwoordelijken organiseren in samenwerking met ANB en soortenexpert per gemeente een verdere toelichting
 - 4) De lokale actie-verantwoordelijken plegen regelmatig overleg met verschillende actoren (ANB, gemeenten, terreinbeherende organisaties,...) over de vooruitgang, knelpunten en mogelijke aanpassingen aan de communicatie strategie.
 - 5) Opstellen van een afsprakenkader met de relevante actoren (over hoe onbewust verwijderen van leefgebied kan voorkomen worden en hoe ermee kan omgegaan worden bij vergunningsaanvragen. opstellen van een afsprakenkader met de relevante actoren (gemeentes, regionale landschappen, ...) over hoe onbewust verwijderen van leefgebied kan voorkomen worden en hoe ermee kan omgegaan worden bij vergunningsaanvragen
 - 6) Vergunningen screenen op conflicten met de bescherming van de leefgebieden van vliegend hert
 - 7) Jaarlijkse controle door ANB (in samenwerking met de lokale actie-verantwoordelijken) op het verdwijnen van leefgebieden (eventueel gecommuniceerd via vrijwilligers) en ondernemen van acties bij gedetecteerde vernietiging
 - 8) Jaarlijks nagaan of een nieuw leefgebied werd ontdekt. Indien zo worden de nieuwe eigenaars op de hoogte gesteld.
 - 9) De gemeentes bezorgen deze info ook aan notarissen wanneer een kadastraal perceel met leefgebied verkocht wordt zodat de nieuwe eigenaar op de hoogte wordt gesteld.

Actoren: ANB, steden en gemeenten, regionale landschappen, lokale actie-verantwoordelijken, bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, privé-eigenaars, agrarische sector

Prioriteit: Hoog

Instrumenten: milieu effectenrapportage, passende beoordeling, (natuur)beheerplannen, provinciale en Vlaamse subsidiekanalen voor het onderhoud en de aanleg van KLEs , controle/verbalisatie (Natuurinspectie ANB)

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Zie het budget voor de lokale actie-verantwoordelijken onder actie 7.1. Kosten voor beheer zijn opgenomen in 3.1.2.

Allocatie: Deze actie dient te gebeuren voor de 4 gekende populaties en eventueel bij het ontdekken van nieuwe populaties. Het gaat om een oppervlakte van 53,0ha leefgebied.

1. Huizingen: 5,3ha, 13 kadastrale percelen.

2. Alseberg en Sint-Genesius-Rode: 1,4ha, 48tal kadastrale percelen en 0,8ha, 23tal kadastrale percelen respectievelijk
3. Overijse: 23,5ha, 260tal kadastrale percelen
4. Voeren: 21,9ha, 130tal kadastrale percelen
5. Bij nieuw ontdekte populaties zal in eerste instantie het aantal percelen moeten geïdentificeerd worden waarna de verschillende stappen kunnen doorlopen worden.

Actie 1.2 Instandhouding (tijdelijk) leefgebied op private gronden

Plaatselijk kan het vliegend hert ook gevonden worden in privé tuinen zonder treinbielzen en taluds (zoals hierboven vermeld). Het gaat hierbij vaak om tijdelijk leefgebied van individuele afgezaagde bomen of gestapeld (brand)hout dat gedurende een of enkele generaties als broedbiotoop wordt gebruikt. Het vormt daarom geen geschikt leefgebied voor een duurzame populatie maar kan dienst doen als stapsteen tussen leefgebieden. Gezien deze aard kan de instandhouding van deze leefgebieden moeilijk afgedwongen worden van de individuele eigenaar. Er zal vooral ingezet worden op stimulerende maatregelen zoals communicatie (zie Actie 5.1) en de aanleg van broedhopen (zie Actie 2.1). Het identificeren, informeren en sensibiliseren van de betrokken stakeholders (eigenaars) volgt de stappen zoals beschreven in Actie 1.1.

Actoren: ANB, steden en gemeenten, privé-eigenaars (urbaan), regionale landschappen, lokale actie-verantwoordelijken, bermbeheerders, private landeigenaars

Prioriteit: Hoog

Instrumenten: op vrijwillige basis, eventueel via projectsubsidies

Raming benodigd budget voor 5 jaar:. Specifieke communicatie rond de maatregelen kan vergoed worden door het communicatiebudget (actie 5.1) van dit SBP.

Allocatie: locatie afhankelijk, verder te bepalen

Actie 1.3 Reductie verkeersslachtoffers

Verkeer kan plaatselijk mogelijks een impact hebben op de aanwezige populaties. Door verschillende maatregelen kan het aantal verkeersslachtoffers verminderd worden. In Nederland worden bijvoorbeeld een aantal holle wegen afgesloten tijdens het vliegseizoen. In Overijse werd de Dwarsstraat permanent afgesloten voor doorgaand gemotoriseerd verkeer (opgesplitst in 2 doodlopende straten). Naast het tijdelijk of permanent afsluiten, zou er ook kunnen gewerkt worden met verkeersvertragende of –ontradende maatregelen zoals versmalde rijstroken en verkeersdrempels. Er kan tevens nagedacht worden over het gebruik van een hopover zoals bij vleermuizen.

Deze actie kan concreet bestaan uit:

- 1) Het tijdelijk afsluiten tussen 15 juni tot 31 juli voor autoverkeer
- 2) Het permanent afsluiten voor autoverkeer of alle gemotoriseerd verkeer
- 3) Verkeersvertragende of –ontradende maatregelen

4) Prospectie naar mogelijkheden voor aanleg van hopover

Actoren: Gemeenten, provincies, ANB, lokale actie-verantwoordelijken

Prioriteit: Laag

Instrumenten: Op vrij initiatief van de wegbeheerder en/of andere actoren

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Op kosten van de wegbeheerder. Specifieke communicatie rond de maatregelen kan vergoed worden door het communicatiebudget (actie 5.1) van dit SBP.

Allocatie: verder te bespreken met de gemeenten

Mogelijkheden:

- 1) Huizingen:
 - a) Behoud van de verkeersarme situatie in de Spoorwegstraat en Bovenheide
 - b) (Seizoensgebonden) verkeersremming Menisberg ter hoogte van het kerkhof
- 2) Alseberg:
 - a) Behoud van de verkeersarme situatie in de Diepestraat en de Oude Molenstraat
- 3) Sint-Genesius-Rode:
 - a) (Seizoensgebonden) verkeersremming Kerkveldeweg ter hoogte van het speelplein
- 4) Overijse:
 - a) (Seizoensgebonden) verkeersremming aan Solheide, Tenbroekstraat, Speelberg, Brusselse steenweg, Waversesteenweg, Loensdelleweg, en P.I.Taymanstraat en Korenarenstraat ter hoogte van domein Solheide, ...
 - b) Behoud van de verkeersarme situatie van de Dwarsstraat
- 5) Voeren:
 - a) In Voeren is de toegang tot de meeste relevante wegen reeds sterk beperkt tot landbouwvoertuigen en eventueel buurtbewoners.
 - b) (Seizoensgebonden) verkeersremming aan Altenbroek

3.1.2. Beschrijving van acties binnen doelstelling 2: Instandhouding en optimalisatie van de leefgebieden

Alle acties onder deze doelstelling zijn ook van toepassing voor nieuw ontdekte populaties. De nodige budgetten kunnen hiervoor herschikt worden waarbij in de eerste plaats gekeken wordt naar restfinanciering van acties die reeds uitgevoerd werden of niet uitvoerbaar blijken. Binnen de SBZ's waar de soort is opgenomen in de s-IHD voor dat gebied (maar waar hij niet voorkomt), is het belangrijk om bij de opmaak van natuurbeheerplannen doelstellingen voor de soort op te nemen zodat acties voor inrichting en beheer kunnen opgenomen worden ter optimalisatie van de leefgebieden.

Actie 2.1 Aanleg van broedhopen

Voor het behoud en de optimalisatie van het leefgebied in urbaan gebied wordt ingezet op de aanleg van 125 broedhopen (1/ha) de komende 5 jaar met een

goede spreiding tussen en binnen de gekende populaties. De broedhopen moeten niet noodzakelijk in privé-tuinen aangelegd worden maar kunnen ook in wegbermen, plantsoenen, parkjes of andere openbare eigendommen in de buurt aangelegd worden.

In de eerste plaats wordt er getracht om de aanleg in eigen regie door gemeenten, scholen, eigenaars, buurtcomités en andere lokale actoren zoveel mogelijk te stimuleren. Beheerders zoals ANB, gemeenten of regionale landschappen kunnen ook hout ter beschikking stellen ingezameld via het containerpark of uit hakhoutbeheer. Daarnaast kunnen er ook broedhopen aangelegd worden in het kader van andere projecten, bijvoorbeeld landinrichtingsprojecten. Verder kan de aanleg van broedhopen opgenomen worden in natuurbeheerplannen voor nabijgelegen holle wegen of andere leefgebieden waardoor aanspraak kan gemaakt worden op projectsubsidie natuur. Tenslotte, voorzien we ook een budget voor de aanleg en nazorg van broedhopen binnen dit SBP. Dit budget dient dan vooral voor restfinanciering of voor gehele financiering als er voor een bepaald project geen andere financieringsbronnen voorhanden zijn.

Broedhopen worden aangelegd volgens onderstaande richtlijnen:

- a. Er wordt een put gegraven van 50-60cm diep en ongeveer 2m diameter. De broedhoop kan ook groter gemaakt worden maar het is meestal interessanter om er enkele in elkaars buurt te leggen dan één hele grote te maken.
- b. Centraal in de put wordt een boomstam geplaatst die verankerd wordt in de grond en 1 tot 2m boven het maaiveld uitsteekt (figuur 19).
- c. De rest van de put wordt opgevuld door ongeveer 10 dikke stammen (min. 30-40cm diameter) en een 100tal dunnere stammen (5-30cm diameter) van 75 tot 150cm lang rond de centrale boom te plaatsen. Alle stammen worden rechtop geplaatst en dikke en dunnere stammen worden afgewisseld om te voorkomen dat er grote gaten openblijven. Het hout bestaat bij voorkeur uit (vrij) vers hardhout van loofbomen.
- d. Met metalen draden wordt de constructie aangespannen om de stammen beter op hun plaats te houden.
- e. De uitgegraven grond wordt terug rond en op de broedhoop gelegd waarbij gezorgd wordt dat de gaten tussen de stammen goed gevuld worden (om uitdroging te voorkomen).

Actoren: ANB, VLM, bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, regionale landschappen, steden en gemeenten, lokale actie-verantwoordelijken, agrarische sector

Prioriteit: hoog

Instrumenten: privé-middelen, landinrichting, natuurbeheerplannen, projectsubsidies (onder andere PSN, projectsubsidie groene rand,...)

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Binnen het budget van het SBP wordt een budget van 25.000€ voorzien voor deze actie.

Allocatie: Rond het gekend leefgebied werd een perimeter van 250m getrokken en daarbinnen willen we volgende aantallen broedhopen realiseren. Het aantal broedhopen in Overijse werd iets verlaagd (ten opzichte van de oppervlakte urbaan leefgebied) om de aan te leggen aantallen in de kleine populaties ten westen van Brussel iets te verhogen. Deze aantallen houden geen rekening met broedhopen die worden aangelegd als verbindend element (actie 3.2).

- 1) Huizingen: 8 broedhopen
- 2) Alseberg: 8 broedhopen
- 3) Sint-Genesius-Rode: 8 broedhopen
- 4) Overijse: 93 broedhopen
- 5) Voeren: 8 broedhopen

Actie 2.2 Soortgericht beheer van taluds (en holle wegen)

Deze en volgende acties hebben als doel om de leefgebieden voldoende open te houden en te zorgen voor voldoende en continu aanbod van dood hout.

Omdat bij vele taluds en holle wegen het hakhoutbeheer gedurende lange tijd achterwege is gebleven, zijn er soms bijkomende maatregelen nodig bij de heropstart van het hakhoutbeheer. Oude hakhoutstoven worden bijvoorbeeld best niet in een keer maar in verschillende stappen geleidelijk teruggesnoeid omdat ze anders afsterven. Vaak zijn de bomen op de schouder van het talud uitgegroeid, terwijl de houtige vegetatie onderaan het talud is verdwenen door overschaduwning en maaibeheer. Ook hierbij kan geleidelijke omvormingsbeheer helpen om de situatie te herstellen, verder zal het vaak nodig zijn om erosie maatregelen te nemen. Tenslotte is het soms nodig om andere startmaatregelen te nemen zoals het verwijderen van invasieve exoten en naaldbomen.

Het is vaak onduidelijk aan wie het beheer van de bermen van wegen toebehoort (al dan niet aan de wegbeheerder en/of eigenaar). Dit moet verder uitgeklaard worden. Onduidelijke situaties kunnen eventueel verder verduidelijkt worden aan de hand van een rooilijnplan. In bepaalde situaties kan ingezet worden op het maken van overeenkomsten met de eigenaars. In uitzonderlijke gevallen zouden erfdienstbaarheden kunnen opgelegd worden ten aanzien van het beheer van een leefgebied van het vliegend hert. Dit laatste scenario is echter niet te verkiezen, er wordt voorlopig geen budget in het SBP voorzien voor het opleggen van erfdienstbaarheden.

Het valt te overwegen om te kijken of er vanuit de biomassa sector interesse is om een geheel aan holle wegen op een geschikte manier gratis te beheren. Belangrijk is hierbij voldoende randvoorwaarden te stellen zodat het leefgebied geschikt blijft.

Actoren: ANB, lokale actie-verantwoordelijken, privé-eigenaars (urbaan), bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, landbouw, regionale landschappen, steden en gemeenten, agrarische sector

Prioriteit: Hoog

Instrumenten: natuurbeheerplannen, subsidies voor het opmaken van natuurbeheerplan, projectsubsidies (onder andere PSN), provinciale en Vlaamse

subsidiekanalen voor het onderhoud en de aanleg van KLEs , niet productieve investering vanuit landbouw (VLIF), beheerovereenkomsten (onderhoud holle wegen)

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Binnen het budget van het SBP wordt een budget van 30.000€ voorzien voor deze actie.

Allocatie: Taluds komen voor bij de 5 populaties en omvatten 15,0ha leefgebied.

- 1) Huizingen: 1,5ha waarvan 0,4ha van de gemeente en 0,3ha van de NMBS/Infrabel. Voor 0,7ha is het voorstel om als hakhout te beheren en voor 0,8ha lijkt het zinvol om naast hakhout ook opgaande bomen te behouden. Dit is onder meer het geval aan het talud tussen het kerkhof en de tuinen van de Watermolenstraat waar beter gekozen kan worden voor een bosrandbeheer met hakhout langs de tuinen en behoud van de oude beuken langs het kerkhof, plaatselijk zijn er ook knotbomen ter hoogte van de boomgaard die best als knotbomen beheerd worden.
- 2) Alseberg: 1,4ha waarvan een deel van de gemeente (0,35ha, talud aan Eikenheide). In het grootste deel van deze holle weg werd recent het hakhout opnieuw afgezet met behoud van een aantal opgaande bomen door het Regionaal Landschap Pajottenland & Zennevallei. Hierbij werden ook exoten bestreden en erosie aangepakt. Enkel het talud van Eikenheide zou de komende 5 jaar opnieuw in hakhout kunnen gezet worden. Voor de andere taluds kunnen beheer afspraken voor de lange termijn gemaakt worden maar dient er op terrein geen grote ingrepen te gebeuren.
- 3) Sint-Genesius-Rode: 0,1ha taluds met dominantie van valse acacia waarvan een klein stuk (<0,1ha) van de gemeente. Het is belangrijk om deze talud van hakhoutbeheer te voorzien.
- 4) Overijse: 5,5ha taluds waarvan 0,8ha van de gemeente of andere lokale openbare besturen (3,4ha verder uit te zoeken) waarvan op 1,3ha hakhout zou moeten voorzien worden en 3,5ha hakhout met behoud van individuele dikkere bomen. Op 0,7 ha van de oppervlakte zijn er specifieke maatregelen nodig/mogelijk zoals aanplanten van hakhout (verder te beslissen).
- 5) Voeren: 6,5ha taluds waarvan 3,5ha van Natuurpunt, minstens 2,0ha van de gemeente en de rest privé of verder uit te zoeken. Het voorgestelde beheer omvat overwegend middelhoutbeheer.

Actie 2.3 Soortgericht beheer van hoogstamboomgaarden

Het open karakter van hoogstamboomgaarden kan verzekerd worden door begrazing of maaibeheer en het nodige dood hout wordt geleverd door het laten staan van oude en dode fruitbomen. Bij de begrazing en maaibeheer is het belangrijk om schade aan de bomen te vermijden. Hiervoor kan uitrasteren van bomen of aanbrengen van bescherming tegen schillen door vee nodig zijn.

In vele gevallen is het aanplanten van nieuwe hoogstammen belangrijk om toekomstig dood hout te voorzien en om het gesloten karakter te bewaren. Hierbij is het belangrijk om alle oude en dode bomen en stobben te bewaren. Het aanplanten van kerselaars en moerbijen is eveneens interessant omdat ze als voedselplant voor de volwassen kevers dienen. Dode bomen kunnen afgezaagd worden (eventueel op enige hoogte) waarbij een deel van het afgezaagde hout

kan blijven liggen (gestapeld rond de stobbe) of gebruikt worden om plaatselijk broedhopen aan te leggen.

Hoogstamboomgaarden kunnen verder versterkt worden door het aanplanten van hagen, houtkanten of knotbomen.

Actoren: ANB, lokale actie-verantwoordelijken, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, regionale landschappen, steden en gemeenten, agrarische sector

Prioriteit: Hoog

Instrumenten: Natuurbeheerplannen, subsidies voor het opmaken van natuurbeheerplan, projectsubsidie natuur, provinciale en Vlaamse subsidiekanalen voor het onderhoud en de aanleg van KLEs, onroerenderfgoedrichtplan, subsidies beschermde landschappen

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Binnen het budget van het SBP wordt een budget van 3.200€ voorzien voor deze actie.

Allocatie: Het gaat om hoogstamboomgaarden gelegen in Huizingen (3,8ha, privé) en Voeren (2,6ha, Natuurpunt en ANB).

Actie 2.4 Soortgericht beheer van bossen, wastines en parken en andere openbare groen- en natuurgebieden

Ook bij parken, wastines en bossen, vooral (interne) bosranden, zorgt het beheer voor het halfopen karakter en de nodige voorziening en continuering van het dood hout. Het beheer kan bestaan uit allerhande ingrepen zoals hakhoutbeheer, middelhoutbeheer en allerhande maatregelen die de hoeveelheid dood hout doen toenemen. Daarnaast kunnen bijvoorbeeld ook broedhopen aangelegd worden.

Concrete acties hier omvatten:

- 1) Het screenen van bestaande en nieuwe natuur- en andere beheerplannen om na te gaan in welke mate er voldoende maatregelen zijn genomen om een gunstige staat van instandhouding lokaal te garanderen.
- 2) Indien onvoldoende, het bespreken of opleggen van bijkomende maatregelen.
- 3) Controle op het uitvoeren van deze maatregelen.

Actoren: ANB, lokale actie-verantwoordelijken, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, regionale landschappen, steden en gemeenten

Prioriteit: Gemiddeld

Instrumenten: Natuurbeheerplannen en andere beheerplannen, subsidies voor het opmaken van natuurbeheerplan, projectsubsidie natuur, beheersubsidies (in kader van natuurbeheerplan). Tenslotte, voorzien we ook een budget voor het beheer in deze leefgebieden in dit SBP. Dit budget dient dan vooral voor restfinanciering of voor gehele financiering als er voor een bepaald project geen andere financieringsbronnen voorhanden zijn.

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Binnen het budget van het SBP wordt een budget van 16.000€ voorzien voor deze actie.

Allocatie: Bossen, wastines en parken zijn aanwezig bij de populatie Sint-Genesius-Rode (speelplein, 0,7ha, gemeente), Overijse (gemeente en andere openbare eigenaren: Blaivie (3,9ha), Solheide (2ha), park naast het oude gemeentehuis (0,4ha), schooldomein 't Kasteeltje (2,3ha), pastorijs tuin (0,2ha) en Mariëndal (9,3ha)) en Voeren (ANB: Schoppemerheide (11,3ha) en Altenbroek (1,6ha)).

Actie 2.5 Onderzoeken mogelijkheden voor lokale uitbreiding leefgebied

Deze actie omvat het contacteren van de eigenaren van gronden waar het leefgebied uitgebreid kan worden, het uitwerken en uitvoeren van een beheerplan of inrichtingsplan waarbij maatregelen worden genomen zoals voorzien onder de hierboven vermelde acties (2.2, 2.3 en 2.4).

Actoren: lokale actie-verantwoordelijken, ANB, regionale landschappen, bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, regionale landschappen, steden en gemeenten, agrarische sector

Prioriteit: Gemiddeld

Instrumenten: Natuurbeheerplannen en andere beheerplannen, subsidies voor het schrijven van natuurbeheerplan, projectsubsidie natuur (en eventueel projectsubsidie groene rand), beheersubsidies (in kader van natuurbeheerplan).. Tenslotte, voorzien we ook een budget voor het lokaal uitbreiden van het leefgebied binnen dit SBP. Dit budget dient dan vooral voor restfinanciering of voor gehele financiering als er voor een bepaald project geen andere financieringsbronnen voorhanden zijn.

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Binnen het budget van het SBP wordt een budget van 30.000€ voorzien voor deze actie.

Allocatie (Niet limitatieve lijst):

- 1) Huizingen: spoorwegberm (4,1ha) en autostradeberm (9,6ha), toepassen van hakhoutbeheer en 0,5ha van de gemeente (locaties voor het aanleggen van broedhopen). Verder is er nog 0,8ha recent aangeplant bos (privé) waar mogelijks geschikt leefgebied kan gevormd worden
- 2) Alseberg: Eikenheide (2,5ha) eigendom van de gemeente: jong bos met plannen voor herstel Brabantse heide (wastine); taluds aan Frans de Greefstraat en holle weg aan Wit kappeleke (0,3ha, privé) en taluds Sint-Victorinstituut (0,3ha), toepassen van hakhoutbeheer; landinrichtingsproject Kapitelbeek (VLM) met plaatselijk (ongeveer 0,2ha) drogere valleiflanken met park en aanleg van broedhopen
- 3) Sint-Genesius-rode: Plantsoen tussen Kerkveldeweg en Diepestraat (<0,1ha, gemeente) met potentie voor aanleg van broedhopen, holle weg (0,6ha) en park (1,5ha) Tenbroek.
- 4) Overijse: Gemeentelijk domein Drogenberg (5,5ha), gemeentelijk park tussen speelberg en Nederdellelaan (0,3ha), een talud met jonge loofhoutopslag tussen Speelberg en Hagaard (1,9ha), taluds op of in de buurt van

schooldomein College (0,4ha) en een aantal andere wegbermen en holle wegen (1,6ha)

- 5) Voeren: Taluds, hoogstamboomgaarden, wastine en bos in natuureservaat Altenbroek (40,8ha, Natuurpunt), hoogstamboomgaarden en holle wegen in ANB domein Kruisgraaf (3,0ha), 11,7 ha privé en 0,3 ha van de gemeente (hoogstamboomgaarden en holle wegen) aan Kruisgraaf, 1,5ha holle wegen van de gemeente en 2,1ha privé hoogstamboomgaard nabij de Boomstraat, 0,3ha gemeentelijke holle weg en 4,4ha privé hoogstamboomgaard bij Ketten-Meulenberg, 0,6ha talud aan Kinkenberg (privé en gemeente) en 1,8ha privé hoogstamboomgaard aan Altenbroek.

3.1.3. Beschrijving van acties binnen doelstelling 3: Verbindingen tussen populaties en met grote natuurgebieden

Om duurzame populaties te ontwikkelen is er op nood aan verbindingen tussen en binnen de huidige populaties en waar mogelijk ook naar (grotere) natuurgebieden. Een goede verbindingszone voor de soort is opgebouwd uit een netwerk van broedhopen, goed beheerde taluds, holle wegen, houtkanten, bosranden en ander geschikt leefgebied. Daar de soort een laag dispersievermogen kent, zullen over lange afstand ook (tijdelijke) broedlocaties moeten worden voorzien.

Verbindingszones kunnen ook gebruikt worden als 'uitzetplaatsen' voor larven of dood hout met larven die bij graafwerken gevonden worden en niet terug op dezelfde plaats ingegraven kunnen worden. Deze translocaties kunnen op die manier de kolonisatie van deze verbindingen bespoedigen met lokaal genetisch materiaal. Deze translocaties beperken zich op deze manier ook tot een afstand van ongeveer 1000m van de bronpopulatie en gebeuren bij voorkeur op openbare domeinen waar reeds een geschikt beheer gevoerd wordt.

Actie 3.1 Opmaak uitvoeringsplan verbindingen

Om een gunstige staat van instandhouding op een duurzame manier te kunnen garanderen, is het noodzakelijk om de verschillende populaties uit te breiden en te verbinden met grote natuurgebieden en naburige (deel)populaties. De verbindingen kunnen bestaan uit een combinatie van volgende elementen: netwerk van broedhopen, aanleg van nieuwe bomenrijen en houtkanten, herstel en heraanleg van holle wegen, bosranden, hakhoutbosjes, parkjes en hoogstamboomgaarden. Deze verbindingen moeten dan in een verdere fase passend beheerd worden in functie van de ecologische vereisten van vliegend hert.

De actie omvat het contacteren en overtuigen van de verschillende eigenaren waar een verbinding kan lopen en het realiseren en uittekenen van een concreet plan voor deze verbinding. In dit SBP wordt al een aanzet gegeven van waar deze verbindingen kunnen liggen en hoe ze zouden verwezenlijkt kunnen worden. De mogelijkheden die hier in beeld worden gebracht zijn richting gevend (en niet dwingend) en werden tijdens het opmaakproces afgesproken in de stuurgroep. In een aantal gevallen passen deze verbindingen in grotere al lopende projecten (zoals landinrichting) en kan voor het uittekenen en realiseren hierop meegelift worden. De ecologische verbindingen zoals opgenomen in de s-IHD van Zoniënwood en Dijlevallei moeten in uitvoering gebracht worden. Per populatie

wordt onder 'allocatie' de aan te leggen verbindingen in beeld gebracht die gunstig zouden zijn voor het duurzaam voortbestaan van de soort.

Actoren: lokale actie-verantwoordelijken, ANB, VLM, regionale landschappen, bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, steden en gemeenten, jagersverenigingen en wildbeheereenheden, agrarische sector

Prioriteit: Gemiddeld

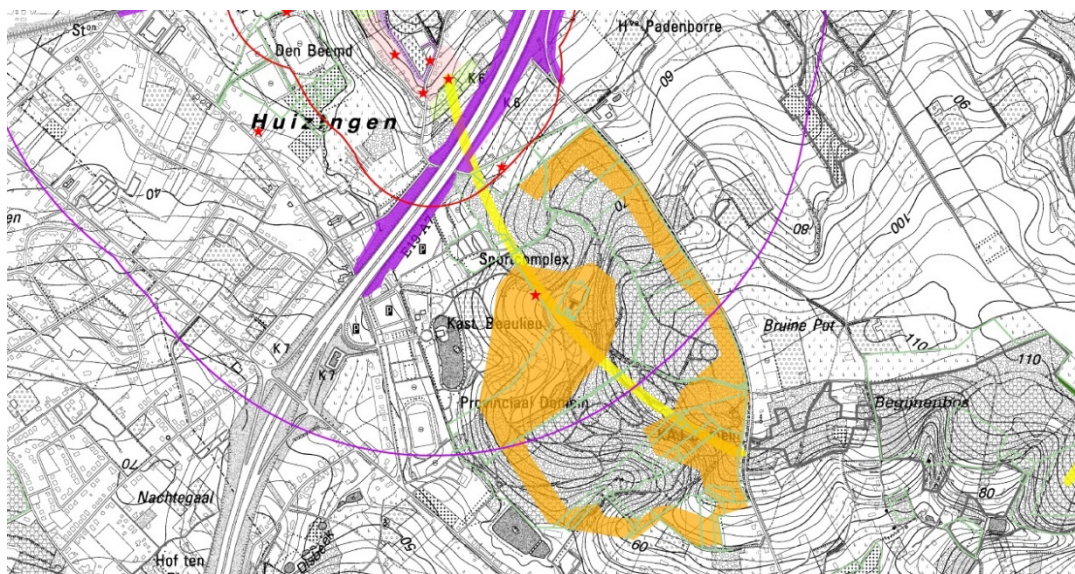
Instrumenten: Natuurbeheerplannen, subsidies voor het opmaken van natuurbeheerplan, in landbouwgebied zijn er bijkomende mogelijkheden zoals beheerovereenkomsten en niet productieve investeringen voor holle wegen en kleine landschapselementen van het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF)

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Zie het budget voor de lokale actie-verantwoordelijken onder actie 7.1

Allocatie:

- 1) Populatie Huizingen – richting Solheide (Dworp) en omgeving (BE2400009) via de bermen van de E19 en het provinciaal domein Huizingen (figuur 2)

Deze verbinding omvat 36,6ha van het provinciaal domein Huizingen geschikt als leefgebied dat verder kan geoptimaliseerd worden door de inrichting van bosranden met hakhout en het verhogen van het aandeel dood hout in de bosranden en parkzones. Verder kunnen een aantal broedhoppen worden aangelegd en of nieuwe hakhoutstroken of bosranden worden aangeplant in het provinciaal domein. Larven en dood hout met larven die uitgegraven worden in Huizingen tijdens werken, kunnen naar het provinciaal domein verhuisd worden als translocatie. Het gebied Solheide (Dworp) waar de soort vroeger voorkwam en de omgeving van SBZ gebied Begijnenbos-Bruine Put ligt buiten de perimeter van 1000m en is binnen de planperiode van de komende 5 jaar daarom nog geen doelstelling (maar zie ook volgende ruimtelijke verbinding).

Figuur 2: Kaart met indicatieve aanduiding van de te realiseren verbinding (geel) Huizingen – richting Solheide (Dworp) van gekend actueel benut leefgebied (transparant) met habitatrichtlijngebieden (grijs omlijnd),

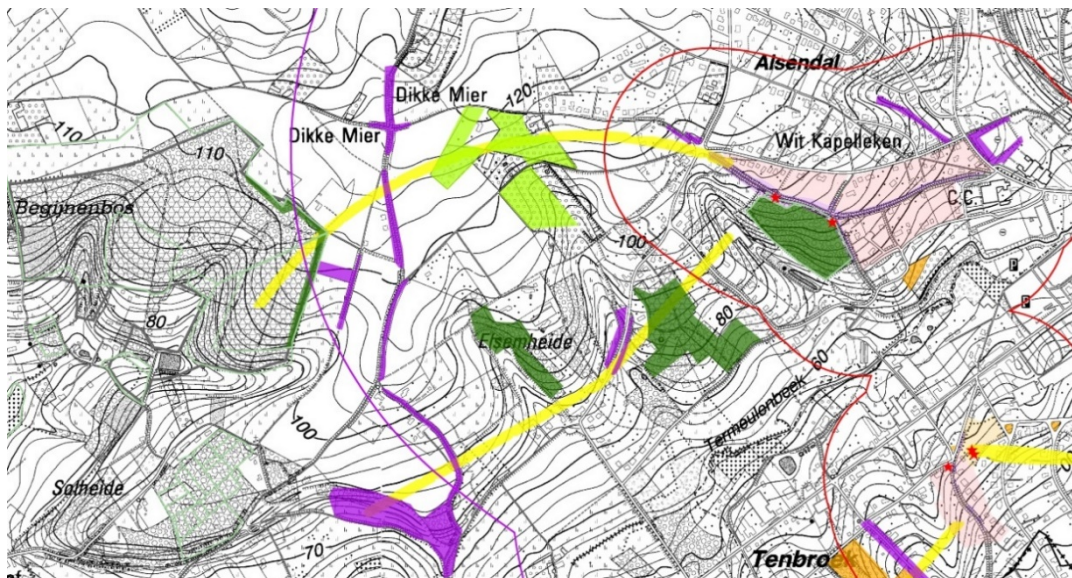
domeinen met technisch beheer bij ANB (donkergroen omlijnd) en potentieel te realiseren leefgebied met paars: beboste taluds, holle wegen en houtkanten en oranje: park

2) Deelpopulatie Alseberg – richting Solheide (Dworp) en omgeving (BE2400009) via omgeving Frans de Greefstraat en/of via Elsenheide (figuur 3)

Deze verbinding kan gerealiseerd worden via landbouwgebied en verspreide tuinen, hoogstamboomgaarden (4,0ha) en holle wegen en taluds (1,2ha) en/of via de flank van de Kapittelbeekvallei doorheen hoofdzakelijk verkaveld gebied via de Alsebergse beemd, enkele holle wegen (3,2ha) en privé bosgebieden (4,7ha). Verder is het mogelijk om hier een 10tal broedhopen aan te leggen om de verbinding te versterken en kan geïnvesteerd worden in de aanplant van 300/500m houtkant.

Het gebied Solheide (Dworp), waar vliegend hert vroeger voorkwam, bestaat uit verschillende kleine bosjes met ertussen verspreide tuinen en houtkanten. Het ANB domein Begijnenbos-Bruine Put (BE2400009) bestaat uit gesloten beukenbos met enkele percelen naaldhout. Het habitatrichtlijngebied is daarom minder interessant dan de directe omgeving. Maar leefgebied voor het vliegend hert kan gecreëerd worden in de vorm van geleidelijke bosranden (0,9 ha).

Gezien de populatie van Alseberg zeer klein is worden larven en dood hout met larven dat uitgegraven wordt in Alseberg in de eerste plaats naar de taluds van de Diepestraat zelf of de heringerichte Eikenheide gebracht.

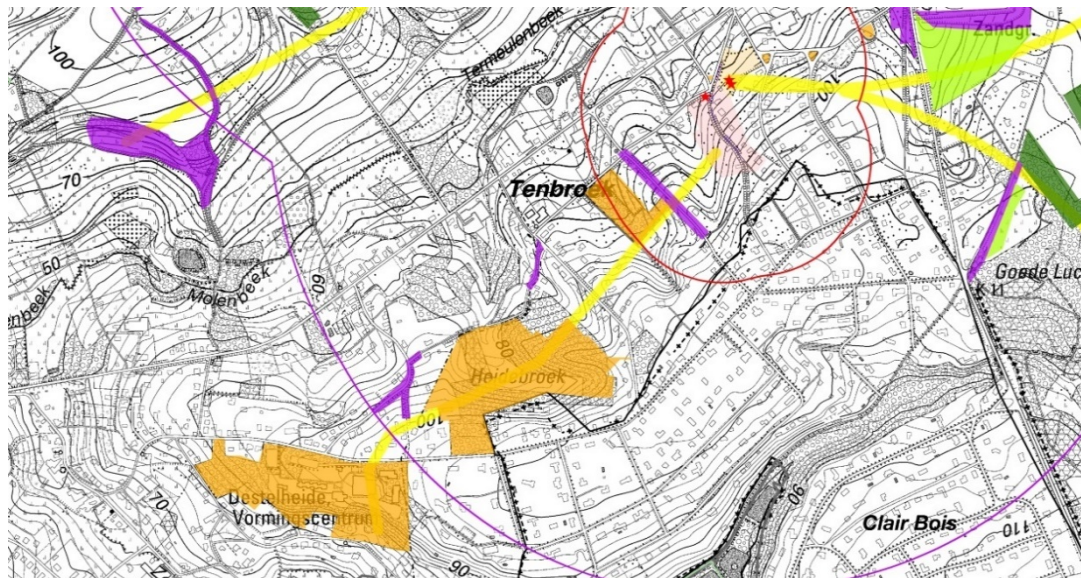

Figuur 3: Kaart met indicatieve aanduiding van de te realiseren verbinding (geel) Alseberg – richting Solheide (Dworp) van gekend actueel benut leefgebied (transparant) met habitatrichtlijngebieden (grijs omlijnd), domeinen met technisch beheer bij ANB (donkergroen omlijnd) en potentieel te realiseren leefgebied met paars: beboste taluds, holle wegen en houtkanten, licht groen: hoogstamboomgaarden, groen: bos en oranje: park

3) Deelpopulatie Sint-Genesius-Rode – richting Zevenbronnen (BE2400009) via Heidebroek en Destelheide (figuur 4)

De deelpopulatie van St-Genesius-Rode kwam vroeger ook meer westelijk voor ter hoogte van Tenbroek en Heidebroek. Door herstelmaatregelen zouden de woonwijken en privé 'park'gebieden (8,0ha) hier terug geschikt gemaakt kunnen

worden om zo een verbinding te creëren via Destelheide (vormingscentrum, 7,7ha) naar ANB domein Zevenbronnen. Verder is het hier zinvol om te kijken of samenwerking mogelijk is en grensoverschrijdend te werken in de woonwijken aan de Waalse zijde. Naast het herstel van een aantal holle wegen (0,5ha) zal er vooral met broedhopen gewerkt moeten worden en worden daarom 20 broedhopen voorzien.

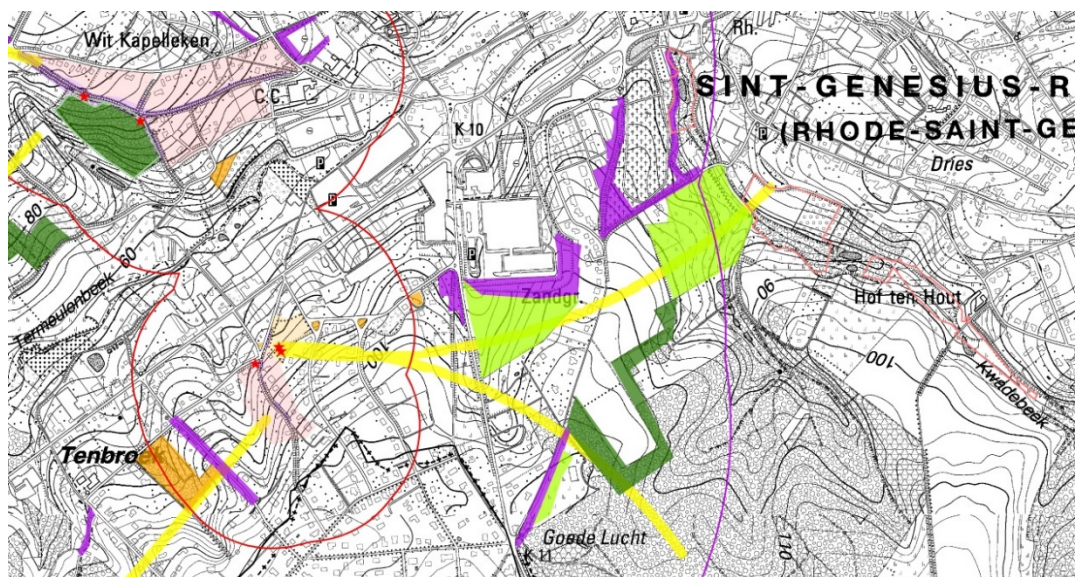

Figuur 4: Kaart met indicatieve aanduiding van de te realiseren verbinding (geel) Sint-Genesius-Rode – richting Zevenbronnen van gekend actueel benut leefgebied (transparant) met habitatrichtlijngebieden (grijs omlijnd), domeinen met technisch beheer bij ANB (donkergroen omlijnd) en potentieel te realiseren leefgebied met paars: beboste taluds, holle wegen en houtkanten en oranje: park

- 4) Deelpopulatie Sint-Genesius-Rode – Kwadebeekvallei (natuurreserveaat), omgeving kasteeldomein Revelingen via oude zandgroeve en holle wegen en hoogstamboomgaarden in de omgeving van het kerkhof (figuur 5)

Deze verbinding bestaat vooral uit tuinen waardoor sterk zal ingezet moeten worden op het aanleggen van een netwerk van broedhopen. Op 3 kleine gemeentelijke pleintjes/plantsoenen (<0,1ha) kunnen broedhopen aangelegd worden. Verder loopt de verbinding via een heringerichte zandgroeve waar reeds een hoogstamboomgaard (3,2ha) en bebost talud zijn aangeplant (1,6ha). Ook hier zouden aanvullende broedhopen kunnen aangelegd worden. Deze zandgroeve kan dan weer verbonden worden enerzijds met de holle wegen en taluds rond het kerkhof (3,3ha) en hoogstamboomgaard (4,8ha) en anderzijds met het privé bos "Goede lucht" en kasteeldomein van Revelingen. Voor deze verbinding worden 20 broedhopen voorzien en de aanleg van 100/200m houtkant en/of bosrand naast de nodige maatregelen voor de taluds, holle wegen en hoogstamboomgaarden. De VLM is al bezig met een inrichtingsplan voor de 'kerkhofs-site' (Landinrichting Land van Teirlinck).

Gezien de populatie van Sint-Genesius-Rode zeer klein is worden larven en dood hout met larven dat uitgegraven wordt in Sint-Genesius-Rode in de eerste plaats naar het speelplein gebracht.

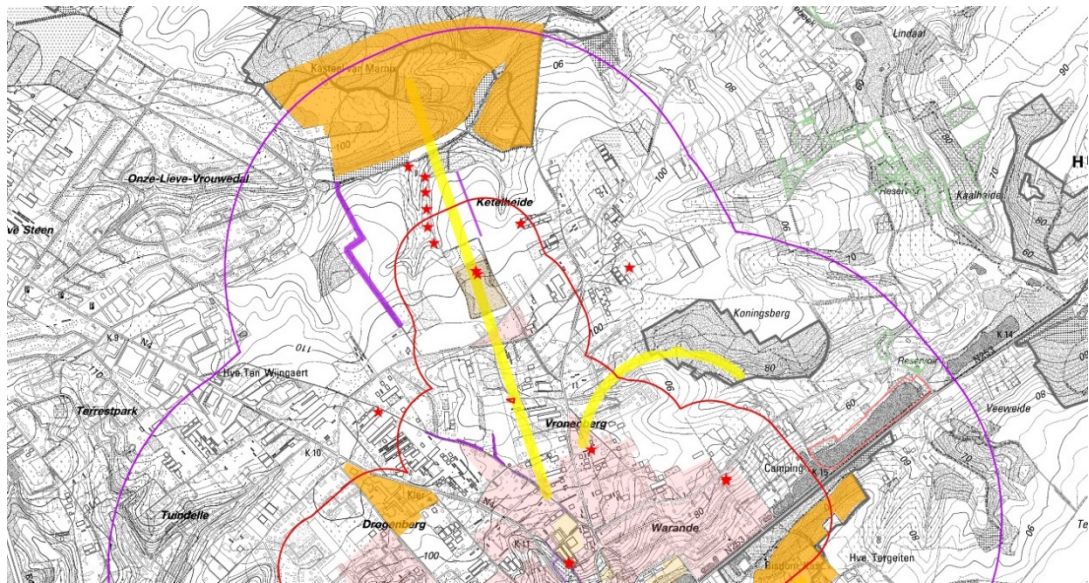
Figuur 5: Kaart met indicatieve aanduiding van de te realiseren verbinding (geel) Sint-Genesius-Rode – Kwadebeekvallei, omgeving kasteeldomein Revelingen van gekend actueel benut leefgebied (transparant) met domeinen met technisch beheer bij ANB (donkergroen omlijnd) en erkende reservaten (roos omlijnd), potentieel te realiseren leefgebied met paars: beboste taluds, holle wegen en houtkanten, licht groen: hoogstamboomgaarden, groen: bos en oranje: park

5) Populatie Overijse – Zoniënwoud (BE2400008) via Blaivie (figuur 6)

Deze verbinding loopt ongeveer 500m door woongebied en 500m door landbouwgebied. Voor de verbinding tussen het centrum van Overijse en domein Blaivie kan vooral ingezet worden op de aanleg van broedhopen. Blaivie (3,9ha) werd recent omgevormd van jong bos naar begraasde wastine zodat extra leefgebied gecreëerd werd voor vliegend hert. Voor de verbinding door landbouwgebied werd reeds een houtkant aangelegd en een netwerk van zes broedhopen. De houtkant sluit echter niet aan op de site van Blaivie en de broedhopen hebben geen opgaand groen waardoor het nuttig zou zijn om hier nog bijkomende maatregelen te proberen realiseren. Verder is er een wilgenhaag (als windscherm) dat Blaivie met het kasteeldomein van Marnix verbindt die als verbindend element zou kunnen benut worden om broedhopen langs te plaatsen. Tenslotte zou er nagegaan kunnen worden of er op het kasteeldomein van Marnix bijkomende maatregelen (bosranden, broedhopen, hoogstamboomgaarden) gerealiseerd kunnen worden. Voor deze verbinding voorzien we 10 bijkomende broedhopen en de aanleg van 300/500m houtkanten/bosranden.

Larven en dood hout met larven dat uitgegraven wordt in Overijse bij werken, kunnen naar Blaivie verhuisd worden als translocatie.

In het Zoniënwoud is er potentie om de soort op termijn uit te breiden vanaf de Brusselse populatie langsheen de spoorlijn richting de oefenrenbaan en helling ten noorden van de vijvers (site Bosmuseum en arboretum). Tevens is er een steile helling aan het Rood Klooster waar de soort historisch voorkwam en waar introductie en/of verbinding met de Brusselse populatie verder onderzocht kan worden.

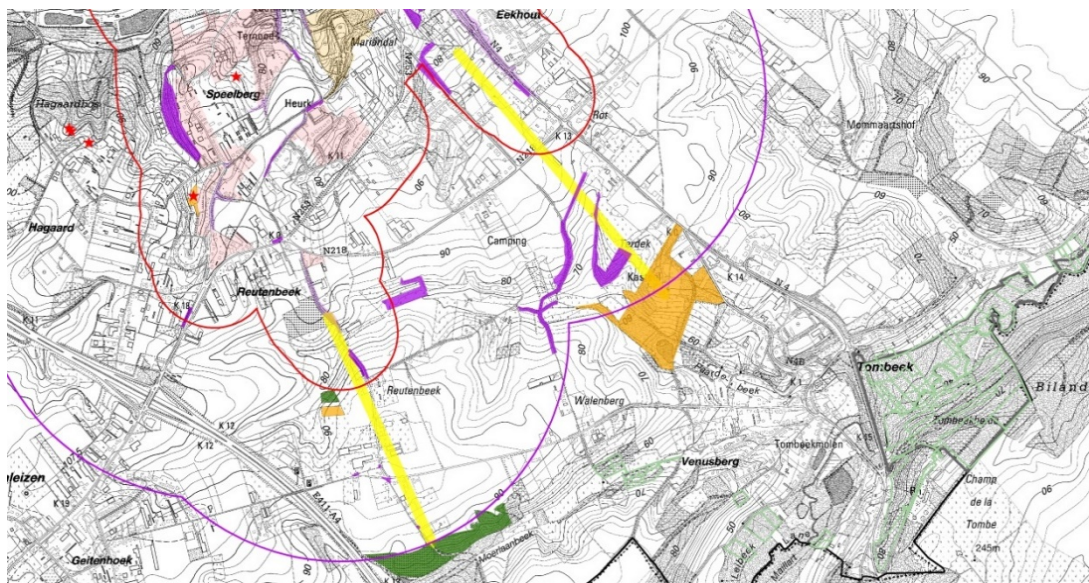

Figuur 6: Kaart met indicatieve aanduiding van de te realiseren verbinding (geel) Overijse – Zoniënwoud van gekend actueel benut leefgebied (transparant) met habitatrictlijngebieden (grijs omlijnd), domeinen met technisch beheer bij ANB (donkergroen omlijnd) en potentieel te realiseren leefgebied met paars: beboste taluds, holle wegen en houtkanten en oranje: park

6) Populatie Overijse – richting Tombeek en Laanvallei (BE2400011) langsheen de Waversesteenweg en/of via de populatie aan de Reutenbeek (figuur 7)

De verbinding naar Tombeek loopt voornamelijk via landbouwgebied met verspreide bebouwing en 5 ha holle wegen en taluds, verspreide privé bosjes en parkachtige gebieden (24ha) en eindigt in het 12ha grootte kasteelpark Terdeck en het natuurgebied Reutenbeek (Natuurpunt, 2,9ha). Voor de realisatie van deze verbinding voorzien we de aanleg van 300/500m houtkant en 20 broedhopen. In natuurgebied Reutenbeek werden reeds een aantal broedhopen aangelegd.

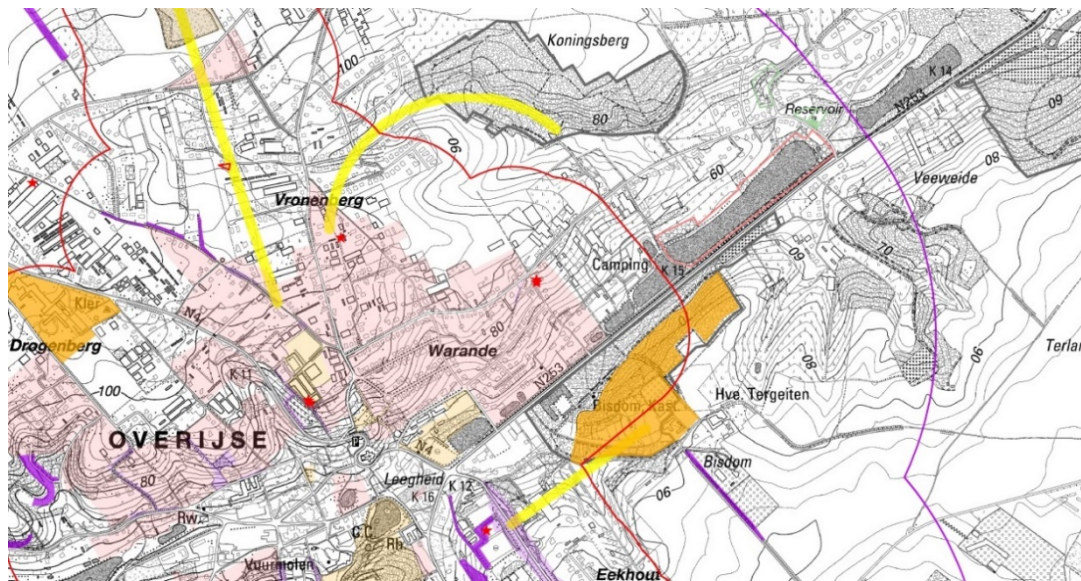
Net als Blaivie, zou natuurreservaat Reutenbeek dienst kunnen doen als introductieplaats voor larven die bij graafwerken opgegraven worden.

Figuur 7: Kaart met indicatieve aanduiding van de te realiseren verbinding (geel) Overijse – richting Tombeek en Laanvallei van gekend actueel benut leefgebied (transparant) met habitatrichtlijngebieden (grijs omlijnd), domeinen met technisch beheer bij ANB (donkergroen omlijnd) en potentieel te realiseren leefgebied met paars: beboste taluds, holle wegen en houtkanten, groen: bos en oranje: park. Het aangeduide bosgebied in de Laanbeekvallei is grotendeels herkend als reservaat maar is nog niet opgenomen in de beschikbare GIS-laag

7) Populatie Overijse – Koningsberg en Bisdom (BE2400011, figuur 8)

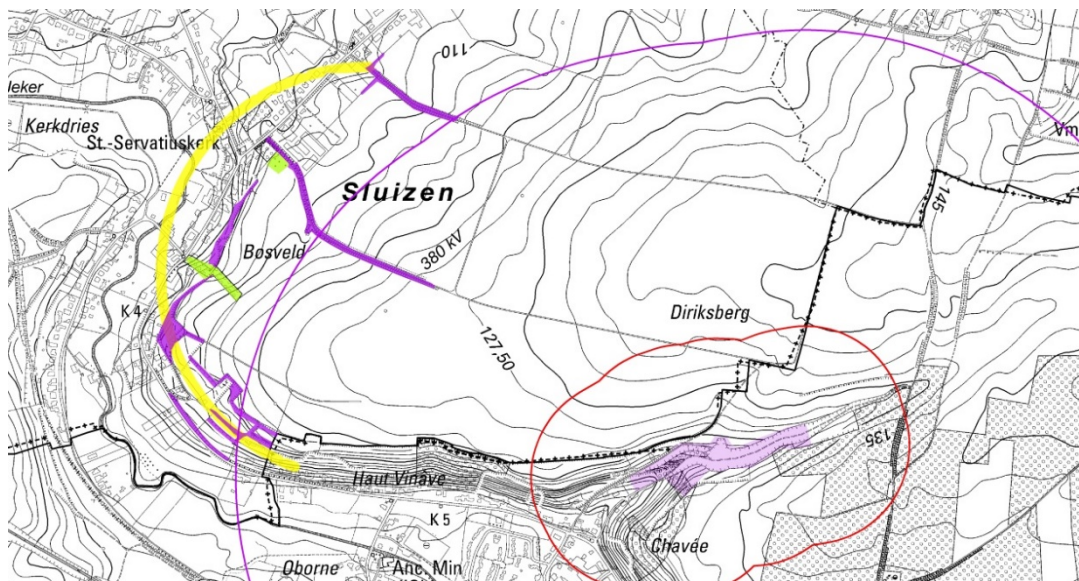
De verbinding naar Koningsberg loopt over 300m woonwijk waarvoor we 10 broedhopen voorzien en de aanleg van 500m bosrand in Koningsberg. De verbinding van Bisdom loopt best vanaf de Waversesteenweg via 250m woonwijk. Hiervoor voorzien we 10 broedhopen en de aanleg van 300/500m houtkant/bosrand op het domein Bisdom zelf.

Figuur 8: Kaart met indicatieve aanduiding van de te realiseren verbinding (geel) Overijse – Koningsberg en Bisdom van gekend actueel benut leefgebied (transparant) met habitatrichtlijngebieden (grijs omlijnd), domeinen met technisch beheer bij ANB (donkergroen omlijnd) en erkende reservaten (roos omlijnd), potentieel te realiseren leefgebied met paars: beboste taluds, holle wegen en houtkanten en oranje: park

8) Populatie Glons – Sluizen via de flank van de Jekervallei (figuur 9)

Vanaf de Waalse grens kan een verbinding gerealiseerd worden langs de flank van de Jekervallei richting Sluizen waarbij gewerkt kan worden aan het herinrichten en verbinden van 2,4ha holle wegen, taluds en houtkanten en 0,5ha hoogstamboomgaard. Daarnaast kan ingezet worden op de aanleg van 10 broedhopen en 300/500m nieuwe houtkanten om de verbinding verder te concretiseren.

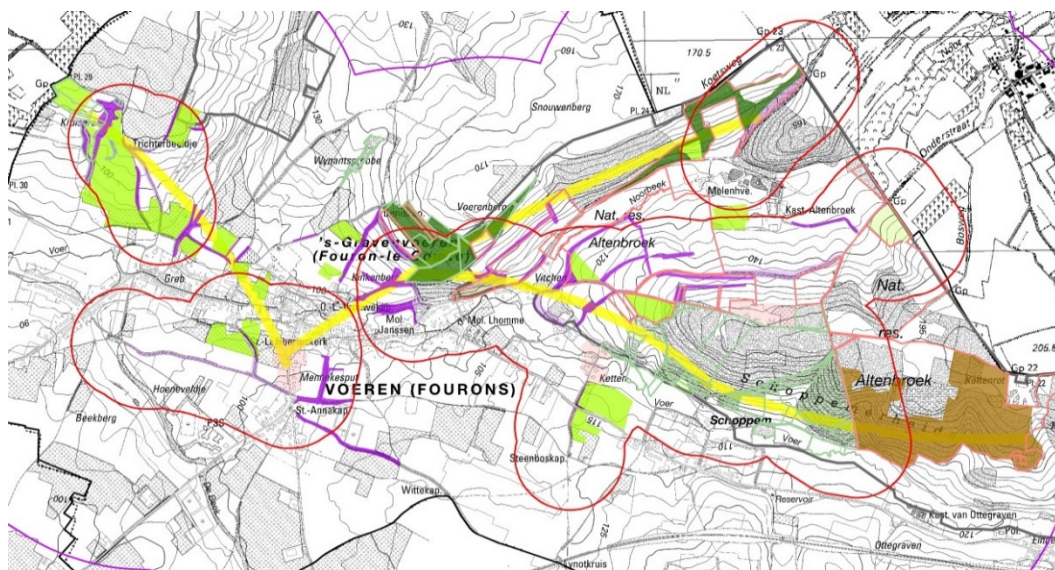

Figuur 9: Kaart met indicatieve aanduiding van de te realiseren verbinding (geel) Glons – Sluizen van gekend actueel benut leefgebied (transparant) met potentieel te realiseren leefgebied met paars: beboste taluds, holle wegen en houtkanten en licht groen: hoogstamboomgaarden

- 9) Populatie Altenbroek-Schoppemerheide (BE2200039) – populatie 's Gravenvoeren – populatie Kruisgraaf en Hoogbos (BE2200039) via Opvoerenberg en netwerk van holle wegen en hoogstamboomgaarden (figuur 10)

Om 3 deelpopulaties met elkaar te verbinden kunnen maatregelen getroffen worden over een afstand van ongeveer 3km. Kolonisatie van het tussenliggende gebied zal dan vanaf verschillende zijden gebeuren. Verder is de populatie van Voeren minder bekend en zijn er mogelijks ook in het tussenliggende gebied nog populaties aanwezig. De verbinding loopt door extensief landbouwgebied met veel relictten van hoogstamboomgaarden en holle wegen en daarnaast openbare domeinbossen en natuurgebieden. De verbinding omvat naast de eerder reeds vermelde lokale uitbreidingen ook 9,8ha bosgebied (Opvoerenberg: Natuurpunt en ANB), 6,7ha privé boomgaard en 2,7ha taluds en holle wegen. Voor de bestaande leefgebieden kan ingezet worden op heraanleg/inrichting en het voorzien van een geschikt beheer. Daarnaast kan 2/3km houtkanten/taluds gerealiseerd worden. Hierbij moet evenwel rekening worden gehouden met de actuele leefgebieden van grauwe klauwier en de ecologische vereisten ervan.

Larven en dood hout met larven dat uitgegraven wordt in Voeren bij werken, wordt best zoveel mogelijk plaatselijk terug ingegraven omdat we momenteel onvoldoende zicht hebben op de grootte en verbinding van de individuele populaties. Indien er ter plekke geen mogelijkheden zijn kan er uitgeweken worden naar ANB domeinen of reservaten in Voeren met gekende populaties.

Figuur 10: Kaart met indicatieve aanduiding van de te realiseren verbinding (geel) Altenbroek-Schoppemeerheide, 's Gravenvoeren, Kruisgraaf en Hoogbos van gekend actueel benut leefgebied (transparant) met habitatrichtlijngebieden (grijs omlijnd), domeinen met technisch beheer bij ANB (donkergroen omlijnd) en erkende reservaten (roos omlijnd), potentieel te realiseren leefgebied met paars: beboste taluds, holle wegen en houtkanten, licht groen: hoogstamboomgaarden, groen: bos en bruin: wastine

Actie 3.2 Realisatie van de verbindingen

Naast het uitvoeren van de verbindingen opgenomen in de s-IHD (zie ook 2.1.1 en 2.3.3) omvat deze actie ook de concrete realisatie op het terrein voortvloeiend uit actie 3.1.

Actoren: lokale actie-verantwoordelijken, ANB, VLM, regionale landschappen, bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, steden en gemeenten, privé-eigenaars (urbaan), jagersverenigingen en wildbeheereenheden, agrarische sector

Prioriteit: Gemiddeld

Instrumenten Project- (onder andere project subsidie natuur, soortsubsidies of projectsubsidie groene rand) en beheersubsidies (in kader van natuurbeheerplan), landinrichtingsprojecten, provinciale en Vlaamse subsidiekanalen voor het onderhoud en de aanleg van KLEs, wetgevend instrumentarium inzake GLB, subsidies voor niet-productieve investeringen (VLIF)

Tenslotte, voorzien we ook een budget voor de realisatie van deze verbindingen binnen dit SBP. Dit budget dient dan vooral voor restfinanciering of voor gehele financiering als er voor een bepaald project geen andere financieringsbronnen voorhanden zijn.

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Binnen het budget van het SBP wordt een budget van 200.000 € voorzien voor alle acties onder doelstelling 2 en 3 waarbij we deze actie ramen op een kost van 129.000€.

Allocatie: zie 3.1

3.1.4. Beschrijving van acties binnen doelstelling 4: Vergroten van de (wetenschappelijke) kennis

Actie 4.1 Nieuwe inventarisatietechnieken

Daar de soort een cryptische levenswijze met korte vliegperiode kent, waardoor hij moeilijk te monitoren is, is het nodig om nieuwe inventarisatietechnieken te ontwikkelen, uittesten en in de praktijk brengen die er vooral op gericht zijn om kleine populaties (relicten of recente introducties) op te volgen. Het gaat hier onder meer om het trainen van een snuffelhond, het uittesten van een larvendetector (aan de hand van microsounds) en het uitzoeken van de seksuele feromonen waarmee de vrouwtjes de mannetjes lokken. Verder kan er eventueel gekeken worden of technieken om eDNA op te sporen de komende jaren verder ontwikkelen en voor dergelijke soorten ingezet zouden kunnen worden.

Actoren: INBO in samenwerking met snuffelhondenwerkgroep, University of York, KULeuven en andere onderzoeksinstituten

Prioriteit: Hoog

Instrumenten: INBO projecten binnen de position paper

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Reguliere middelen INBO en andere onderzoeksinstituten

Actie 4.2 Verbeteren van de kennis over de verspreiding

Er werd reeds een inhaalslag uitgevoerd door Natuurpunt in opdracht van het INBO waarbij vrijwilligers ingezet werden om na te gaan of er nog populaties voorkomen buiten de gekende locaties. Kleine relictpopulaties zijn echter moeilijk op te sporen met een beperkt aantal bezoeken vooral in uitgestrekte gebieden waar geen mensen in de onmiddellijke omgeving wonen. Met behulp van de nieuwe technieken (zie actie 4.1), is het misschien wel mogelijk om deze gebieden op een efficiënte manier te gaan onderzoeken.

Deze actie bestaat erin dat nieuwe technieken toegepast zullen worden om na te gaan of er op deze locaties nog relictpopulaties gevonden kunnen worden.

Actoren: soortenexpert, snuffelhondenwerkgroep

Prioriteit: Gemiddeld

Instrumenten en raming benodigd budget voor 5 jaar: Budget voor de aanstelling van soortenexpert, zie actie 8.1

Allocatie:

- 1) Verspreiding in Voeren beter in kaart brengen
- 2) Nagaan of de soort aanwezig is in Meerdaalwoud/Heverleebos, Sluizen en Mechelse heide
- 3) Nagaan of er een gevestigde populatie is (inschatting van de populatiegrootte) in Hallerbos, Blaivie en Meerlenhof-Zorgvliet
- 4) Nagaan of de soort aanwezig is op nieuwe locaties waar er geloofwaardige meldingen zijn

Actie 4.3 Onderzoek naar genetische connectiviteit, bedreigingen en herstelmogelijkheden

Deze actie omvat het verder verwerken van de populatie genetische data van de soort om na te gaan in welke mate er nog uitwisseling is tussen de verschillende populaties in Vlaams-Brabant en Brussel in het kader van bedreigingen en herstelmogelijkheden. Daarnaast zal bedreigingen en herstelmogelijkheden onderzocht worden door internationale samenwerkingen.

Actoren: INBO in samenwerking met buitenlandse onderzoeksinstituten

Prioriteit: Gemiddeld

Instrumenten: INBO projecten binnen de position paper

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Reguliere middelen INBO en andere onderzoeksinstituten

Actie 4.4 Monitoring van de populatietrend

Er loopt reeds enkele jaren een gestandaardiseerde monitoring (in het kader van meetnetten.be) naar de populatie trend van het vliegend hert in het kader van bedreigingen en herstelmogelijkheden. Er zijn echter voldoende transecten en lange tijdsreeksen nodig om goede inzichten te krijgen in de populatietrend. Deze inspanning wordt best verder gezet maar daarnaast moet ook gekeken worden of deze monitoring eventueel verbeterd kan worden door bijvoorbeeld het inzetten van feromonen.

Actoren: INBO, Natuurpunt, ANB

Prioriteit: Gemiddeld

Instrumenten: Uitbesteed door het INBO aan Natuurpunt

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Reguliere middelen INBO

Actie 4.5 Onderzoek naar het kolonisatieproces en de uitbouw van nieuwe populaties

Om het kolonisatieproces beter te begrijpen en aldus (her)introductie en translocatie beter te begeleiden is het nodig om een onderzoek op te starten waarbij de uitbouw van een nieuwe populatie opgevolgd kan worden. Hiervoor zouden een gekend aantal kevers binnen een enclosure (een gesloten kooi uit volière draad) worden geplaatst en de populatie ontwikkeling erbinnen opgevolgd.

Actoren: INBO

Prioriteit: Gemiddeld

Instrumenten: INBO projecten binnen de position paper

Raming benodigd budget voor 5 jaar: Reguliere middelen INBO

Actie 4.6 Opvolgen van het succes van beheermaatregelen en nagaan van de impact van bedreigingen

Het is momenteel onduidelijk welke impact bepaalde herstelmaatregelen heeft op de populatie(grootte). Nochtans is de soort sterk negatief beïnvloed door verstoring of vernietiging van zijn leefgebied. De bedoeling is om een lijst bij te houden van alle broedhopen (jaar, boomsoort, ligging, ...) waarbij jaarlijks een aantal broedhopen opgevolgd zullen worden zodat het succes van deze herstelmaatregel beter onderbouwd kan worden.

Daarnaast is er geen enkel specifiek onderzoek beschikbaar over de bedreigingen voor deze soort waardoor het zeer moeilijk is om hun eventuele impact in te schatten. Zo is er over de gevoeligheid voor pesticiden of andere vervuilingsbronnen (bijvoorbeeld polycyclische aromatische koolwaterstoffen in geïmpregneerd hout) niets bekend. Ook over lichtvervuiling zijn er tegenstrijdige vaststellingen en de impact van bijvoorbeeld verkeerslachtoffers in urbane gebieden is enkel als monitoringsmethode onderzocht. De soort wordt als gevoelig beschouwd voor klimaatopwarming en dit op basis van één studie. Daarom is het belangrijk dat de veronderstelde bedreigingen beter bestudeerd kunnen worden en hun impact gekwantificeerd kan worden maar dergelijk onderzoek zal sterk afhangen van de mogelijkheden om internationale samenwerking hier rond te kunnen opzetten.

Actoren: INBO en lokale actoren die broedhopen aanleggen

Prioriteit: Gemiddeld

Instrumenten: Budget voorzien in het SBP

Raming benodigd budget voor 5 jaar: 15.000€

3.1.5. Beschrijving van acties binnen doelstelling 5: Communicatie

Actie 5.1 Informatieverspreiding naar het brede publiek

Een folder met info over de soort (voorkomen, beschermde status, instandhoudingsmogelijkheden, ingrepen in eigen tuin, broedhopen, waarnemingen melden) is belangrijk gezien een groot aandeel van de populaties in urbaan gebied voorkomen. Uit ervaring is gebleken dat eigenaars en buurtbewoners herhaaldelijk geïnformeerd moeten worden om voldoende draagkracht te genereren. Een folder kan onder andere gebruikt worden bij de communicatie naar bestaande en nieuwe eigenaars van leefgebied(en), tijdens wandel en andere activiteiten. Vele gemeentes hebben reeds een infomap voor nieuwkomers. Hier zou specifieke info over het voorkomen van de soort (naast de folder) kunnen meegegeven worden. Daarnaast kan ook ingezet worden op artikeltjes in bijvoorbeeld gemeentelijke infobladen en geleide wandelingen. Het is hierbij belangrijk dat er een veelheid aan kanalen benut wordt die elk op maat zijn van verschillende eigenaars en beheerders zoals de bosgroepen, regionale landschappen, Hubertus Vereniging Vlaanderen, Landelijk Vlaanderen, APB, enzoverder.

Indien nieuwe populaties ontdekt worden, is het zinvol om buurtbewoners te informeren en sensibiliseren en op die manier bijkomende verspreidingsdata te verzamelen.

Actoren: ANB, Inverde (onder andere in kader van Life BNIP), soortenexpert, alle lokale actoren en lokale actie-verantwoordelijken

Prioriteit: Gemiddeld

Instrumenten: Budget voorzien in SBP, reguliere kanalen actoren

Raming benodigd budget voor 5 jaar: 15000€

Actie 5.2 Informeren van een specifiek doelpubliek

Naast informatie naar het grote publiek is er ook specifieke communicatie nodig naar doelgroepen zoals (lokale) ambtenaren en beheerders, tuinaannemers en uitvoerders van graafwerken in regio's waar het vliegend hert voorkomt. Hiervoor kan een aparte communicatiestrategie uitgewerkt worden die aansluit bij actie 5.1 (info fiche, artikels in gespecialiseerde tijdschriften, infosessies op maat,...).

Actoren: ANB, soortenexpert, steden en gemeenten, regionale landschappen, lokale actie-verantwoordelijken

Prioriteit: Gemiddeld

Instrumenten: Reguliere middelen en budget voorzien in SBP, reguliere kanalen actoren (zoals gemeente)

Raming benodigd budget voor 5 jaar: 2000€

3.1.6. Beschrijving van acties binnen doelstelling 6: Community building ten behoeve van de bescherming van deze soort

Actie 6.1 Het opzetten van community gerichte activiteiten rond de bescherming van vliegend hert

Het creëren van een community zal een belangrijk element zijn in de duurzame instandhouding van de soort, vooral in urbaan gebied. Community opbouwende acties kunnen enerzijds eenmalige acties omvatten zoals geleide wandelingen, educatieve momenten op scholen of bij andere publieksactiviteiten waarbij bijvoorbeeld een broedhoop wordt aangelegd. Anderzijds kan ook ingezet worden op de uitbouw van hakhoutteams op plaatsen waar er vele holle wegen en taluds beheerd moeten worden. Lokale vrijwilligers kunnen dan instaan voor het beheer van deze taluds in de ruil voor brandhout en eventuele bijkomende voordelen (opleiding voor het uitvoeren van hakhoutbeheer) rond beheer en natuurwaarden. Deze mensen zijn wellicht ook het best geplaatst om buurtbewoners te overtuigen om taluds die in privé tuinen liggen terug in hakhoutbeheer te nemen.

Naast het hakhoutbeheer zijn er wellicht ook wel mogelijkheden om na verloop van tijd broedhopen aan te leggen met deze mensen of houtkanten aan te planten.

Naast vaste hakhoutteams kunnen dergelijke activiteiten ook eenmalig gebeuren in samenwerking met scholen of buurtcomités om bijvoorbeeld een broedhoop aan te leggen of inheemse haagplanten te bedelen bij buurtbewoners (zoals behaagjetuin.be).

Het invoeren van een kenteken voor tuinen/huizen/... waar mee gewerkt wordt aan het instandhouden van de populaties of waar 'vliegend hert vriendelijk' beheer wordt toegepast kan mee helpen om bewustwording te genereren.

Actoren: ANB, soortenexpert, alle lokale actoren en lokale actie-verantwoordelijken

Prioriteit: hoog

Instrumenten: Budget voorzien in SBP

Raming benodigd budget voor 5 jaar: 40000€

3.1.7. Beschrijving van acties binnen doelstelling 7: Coördinatie

Actie 7.1 Aanstellen van coördinatoren

Coördinatie, opvolging en, zo nodig, bijsturing zijn essentieel voor de succesvolle uitvoering van het SBP vooral omdat heel wat gebieden privé eigendom zijn of van lokale overheden en er dus nog veel overleg en afstemming nodig zal zijn. De algemene coördinatie voor de uitvoering van dit SBP zal intern worden opgenomen bij ANB. Daarnaast zullen twee of drie opdrachten uitbesteed worden voor de aanstelling van een lokale actie-verantwoordelijke (een voor de Limburgse populaties en een of twee voor de Vlaams-Brabantse populaties (verder te bespreken)).

De lokale actie-verantwoordelijken meer volgende acties opnemen:

- 1) Eigenaars (zowel privé als openbaar) contacteren in verband met actie 1.1 en 1.2
- 2) Opvolging van acties in verband met 1.3 rond reductie verkeersslachtoffers
- 3) Coördinatie van de opmaak en uitvoering van natuurbeheerplannen voor de acties onder doelstelling 2
- 4) Coördinatie van de opmaak en uitvoering van natuurbeheerplannen voor de acties onder doelstelling 3
- 5) Coördineren van de lokale communicatie en community building acties (doelstellingen 5 en 6)

De coördinator van het SBP zal samen met de lokale actie-verantwoordelijken regelmatig overleg plegen en zich laten bijstaan of adviseren door een groep experts die bij de opstart van het SBP zal worden samengesteld. De groep kan bestaan uit de soortenexpert, lokale beheerders, verenigingen, wetenschappers en lokale overheden. Afhankelijk van de situatie of noodzaak kunnen een of meerdere stuurgroepen worden samengesteld.

Actoren: ANB

Prioriteit: hoog

Instrumenten: /

Raming benodigd budget voor 5 jaar: In het soortenbescherming-programma wordt een budget voorzien van respectievelijk 100.000 en 50.000€ voor een lokale opdracht voor de populaties in Vlaams-Brabant en Limburg.

3.1.8. Beschrijving van acties binnen doelstelling 8: Aanstellen van soortenexpert

Actie 8.1 Aanstellen van een soortenexpert

De kennis van de soort is bij lokale beheerders vaak minder goed gekend; hierbij kan een soortenexpert essentiële ondersteuning bieden. Hij/zij kan een inschatting maken van de effectiviteit van beheeringrepen ten behoeve van het vliegend hert of de nadelige impact van andere projecten en plannen in het leefgebied van de soort. Zo kan de soortenexpert mee helpen om de efficiëntie van de bestede middelen te verbeteren en controle uitvoeren indien nodig. Ook kan de soortenexpert zorgen voor opvolging van uitgevoerde werken en effectiviteit ervan nagaan. Bij het ontdekken van nieuwe populaties dient de soortencoördinator het nieuwe leefgebied in te tekenen.

Actoren: Uitbesteed door ANB

Prioriteit: hoog

Instrumenten: Budget voorzien in het SBP

Raming benodigd budget voor 5 jaar: 10000€

In tabel 3 wordt een overzicht gegeven van de gebiedsgerichte acties.

Tabel 3: Overzicht van de gebiedsgerichte acties en de populaties waarvoor ze van toepassing zijn

Nr	Gebiedsgerichte acties	Huizingen	Alseberg-Sint- Genesius-Rode	Overijse	Sluizen	Voeren
1.1	Doelgerichte bescherming van de actuele leefgebieden	X	X	X	x*	X
1.2	Instandhouding leefgebied op private gronden	X	X	X		X
1.3	Reductie verkeersslachtoffers	X	X	X		X
2.1	Aanleg van broedhopen	X	X	X		X
2.2	Soortgericht beheer van taluds (en holle wegen)	X	X	X		X
2.3	Soortgericht beheer van hoogstamboomgaarden	X				X
2.4	Soortgericht beheer van bossen, wastines en parken			X		X
2.5	Lokale uitbreiding leefgebied	X	X	X		X
3.1	Opmaak uitvoeringsplan verbindingen	X	X	X	X	X
3.2	Realisatie van de verbindingen	X	X	X	X	X
5.1	Informatieverspreiding naar het brede publiek	X	X	X	X	X
5.2	Informeren van een specifiek doelpubliek	X	X	X	X	X
6.1	community gerichte activiteiten	X	X	X	X	X

*: In Sluizen gaat het niet om actueel leefgebied maar wel om geschikt leefgebied waar de soort momenteel ontbreekt

3.2. Fasering en financieel overzicht

In tabel 4 wordt per actie besproken wie de betrokken verantwoordelijke is en de fasering van het budget voor deze actie. De acties die vallen onder het reguliere middelen en uitvoering van de s-IHD werden niet specifiek begroot omdat dit deel uitmaakt van het budget voorzien voor de realisatie van de IHD. Zoals beschreven in 3.1 kunnen ook veel acties uitgevoerd worden via bestaande subsidies gekoppeld aan de opmaak van natuurbeheerplannen.

Tabel 4: Fasering van acties en financieel overzicht

Nr	Actie	Verantwoordelijke	Financierder	Andere betrokkenen	J1	J2	J3	J4	J5	totaal
1.1	Doelgerichte bescherming van de actuele leefgebieden	ANB/RC	Vlaamse overheid / ANB	steden en gemeenten, regionale landschappen, lokale actieverantwoordelijken, bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuurbeheerders, privé-eigenaars (urbaan), agrarische sector	X	x	x	x	x	Zie 7.1, zoveel mogelijk onder reguliere middelen
1.2	Instandhouding (tijdelijk) leefgebied op privé-eigendom	ANB	Vlaamse overheid / ANB	steden en gemeenten, privé-eigenaars (urbaan), regionale landschappen, lokale actieverantwoordelijken, bermbeheerders, private landeigenaars	X	X	x	x	x	Zie 2.1 en 5.1
1.3	Reductie verkeersslachtoffers	LAV	Vlaamse overheid	ANB, steden & gemeenten	X	X	X	X	X	Zie 5.1
2.1	Aanleg van broedhopen	LAV	Vlaamse overheid / ANB	ANB, VLM, bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, regionale landschappen, steden en gemeenten, agrarische sector	5k€	5k€	5k€	5k€	5k€	25.000€

2.2	Beheer van taluds (en holle wegen)	LAV	Vlaamse overheid / ANB	ANB, privé-eigenaars (urbaan) , bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars regionale landschappen, steden en gemeenten, agrarische sector	2k€	4k€	12k€	9k€	3k€	30.000€
2.3	Beheer van hoogstamboomg aarden	LAV	Vlaamse overheid / ANB	ANB, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, regionale landschappen, steden en gemeenten, agrarische sector		0,5k€	1,5k€	1k€	0,2k€	3.200€
2.4	Beheer van bossen en parken (deel niet regulier beheer)	LAV	Vlaamse overheid / ANB	ANB, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, regionale landschappen, steden en gemeenten	0,7k€	2,5k€	6,4k€	4,8k€	1,6k€	16.000€ (uitvoering s-IHD via reguliere middelen)
2.5	Lokale uitbreiding leefgebied	LAV	Vlaamse overheid / ANB	ANB, bermbeheerders, regionale landschappen, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, regionale landschappen, steden en gemeenten, agrarische sector	1,2k€	4,8k€	12k€	8,9k€	3k€	30.000€ (uitvoering s-IHD via reguliere middelen)

3.1	Opmaak uitvoeringsplan verbindingen	LAV	Vlaamse overheid / ANB	ANB, VLM, regionale landschappen, bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, steden en gemeenten, jagersverenigingen en wildbeheereenheden, agrarische sector		X	X	X	X	Zie 7.1
3.2	Realisatie van de verbindingen	LAV	Vlaamse overheid / ANB	ANB, VLM, regionale landschappen, bermbeheerders, gewestelijke, regionale of provinciale terreinbeherende verenigingen, private land-, bos- en natuureigenaars, steden en gemeenten, privé-eigenaars (urbaan), jagersverenigingen en wildbeheereenheden, agrarische sector			30k€	30k€	69k€	129.000€ (uitvoering s-IHD via reguliere middelen)
4.1	Nieuwe inventarisatietechnieken	INBO	INBO	snuffelhondenwerkgroep, University of York, KULeuven en andere onderzoeksinstituten	X	X	X	X	X	INBO
4.2	Verbeteren van de kennis over de verspreiding	INBO	INBO	soortenexpert, snuffelhondenwerkgroep	X	X	X	X	X	Zie 8.1
4.3	Genetische connectiviteit	INBO	INBO	buitenlandse onderzoeksinstituten	X	X				INBO

4.4	Monitoring van de populatietrend	INBO/Np	INBO	ANB	X	X	X	X	X	INBO
4.5	Onderzoek kolonisatieprocess	INBO	INBO			X	X	X	X	INBO
4.6	Opvolgen succes beheermaatregelen en impact bedreigingen	INBO	INBO	lokale actoren	3k€	3k€	3k€	3k€	3k€	15.000€
5.1	Informatieverspreiding naar het brede publiek	LAV	Vlaamse overheid / ANB	ANB, Inverde (onder andere in kader van Life BNIP), soortenexpert, alle lokale actoren	4k€	4k€	2,5k€	2,5k€	2k€	15.000€
5.2	Informereren van een specifiek doelpubliek	LAV	Vlaamse overheid / ANB	ANB, soortenexpert, steden en gemeenten, regionale landschappen		1k€	1k€			2.000€
6.1	Community gerichte activiteiten	LAV	Vlaamse overheid / ANB	ANB, soortenexpert, alle lokale actoren	11k€	11k€	6k€	6k€	6k€	40.000€
7.1	Aanstellen van coördinatoren	ANB	Vlaamse overheid / ANB		30k€	30k€	30k€	30k€	30k€	150.000€
8.1	Aanstellen van een soortenexpert	ANB	Vlaamse overheid / ANB		2k€	2k€	2k€	2k€	2k€	10.000€
Totaal										465.200€

4. Evaluatie en monitoring

4.1. Opvolging van de doelen

In tabel 5 werden de 8 doelstellingen gekoppeld aan algemene indicatoren. In tabel 5 worden de doelstellingen eveneens gekoppeld aan het jaar van evaluatie.

Tabel 5: Opvolging van de doelen met het jaar van evaluatie

D	Doelen	Jaar van evaluatie
D1	Instandhouding leefgebied	1, 2, 3, 4, 5
D2	Optimalisatie van het leefgebied	1, 2, 3, 4, 5
D3	Verbinden van populaties en grote natuurgebieden	3, 5
D4	Vergroten van de (wetenschappelijke) kennis	3, 5
D5	Communicatie	1, 2, 3, 4, 5
D6	Community building ten behoeve van de bescherming van deze soort	1, 3, 5
D7	Coördinatie	1, 3, 5
D8	Aanstellen van soortenexpert	1, 3, 5

4.2. Opvolging van de acties

Tabel 6 geeft een overzicht van de opvolging van de acties. We brengen hier zowel opvolgingsindicatoren voor het SBP als doelstellingsindicatoren voor de soort samen.

Tabel 6 Indicatoren, nulmeting en realisatiegraad (per jaar) van de op te volgen acties waarbij X aangeeft dat de indicator geëvalueerd dient te worden maar er geen (meetbare) realisatiegraad kan gedefinieerd worden.

Nr	Indicator en nulmeting	1	2	3	4	5
1.1	Alle (+-450) eigenaars geïnformeerd	75%	90%	100%		100%
1.1	Afsprakenkader opgesteld en geïmplementeerd	X		X		X
1.1	Vergunningsaanvragen opgevolgd	X	X	X	X	X
1.1, 1.2	178,5leefgebied beschermd			≥100%		≥100%
1.3	Verkeersluwe maatregelen genomen	X	X	X	X	X
2.1	125 nieuwe broedhopen aangelegd	≥25	≥50	≥75	≥100	≥125
2.2, 2.3, 2.4	Beheerplannen voor 53ha leefgebied	X	≥20%	≥60%	≥90%	100%
2.5	Beheerplannen mogelijks 97,5 ha potentieel leefgebied	X	≥10%	≥30%	≥50%	≥60%
3.1	Inrichtingsplannen voor verbindingen opgemaakt			3		9
3.2	Inrichting verbindingen grotendeels gerealiseerd			X		3
4.1	Efficiënte detectiemethoden voor adulten en larven onderzocht			X		X
4.2, 4.3, 4.4	Verspreiding en status goed onderzocht			X		X
4.2, 4.4	Trend van de verspreiding en populatiegrootte positief			X		X
4.5	Betere kennis herkolonisatie beschikbaar			X		X
4.6	Inzicht in kolonisatie broedhopen en bedreigingen onderzocht			X		X
5.1, 5.2	Communicatie naar brede publiek en doelgroepen uitgevoerd	X	X	X	X	X
6.1	Verschillende community acties uitgevoerd en 2 hakhoutteams opgericht	X		X		X
7.1	Coördinatie toegewezen en uitgevoerd	X		X		X
8.1	Soortenexpert aangeduid en expertise verleend	20%	20%	20%	20%	20%

4.3. Bijsturing van het soortenbeschermingsprogramma

Bijsturingen kunnen jaarlijks gebeuren indien nodig maar een grondige evaluatie en indien nodig besturing gebeurt best in het 3^e jaar.

Het aanstellen van lokale aanspreekpunten (D7) en het oprichten van een werkgroep (met een soortenexpert (D8)) zijn de eerste acties die dienen te gebeuren. Daarna kunnen de eigenaars van het actueel leefgebied gecontacteerd worden (D1), de communicatie (D6), de instandhouding van leefgebieden (D2) het beheer (D2 en D5) opgestart worden. Het realiseren van verbindingen (D3) start best pas nadat doelstellingen 1 en 2 grotendeels gerealiseerd zijn tenzij verbindingen kunnen gerealiseerd worden door samenwerking met andere plannen en projecten. Doelstellingen 1 en 2 zijn de belangrijkste doelstellingen en indien hier vertraging of extra problemen optreden kunnen er tijd en financiële middelen van doelstelling 3 naar hier verplaatst worden.

Vooraf het voorzien van een geschikt beheer op private gronden (D2) is wellicht een van de moeilijkste en meest tijdrovende opdrachten om alle eigenaars mee te krijgen en om de juiste specifieke juridische en stimulerende instrumenten voor elk gebied in te zetten. Maar het is wel een van de meest essentiële stappen om ervoor te zorgen dat de huidige populaties over 5 jaar nog behouden kunnen zijn. Daarom is er hier rond dan ook een strikte opvolging noodzakelijk en bijsturing indien de opgegeven indicatoren (tabel 6) niet gehaald worden.

Ook communicatie (D5) en community building acties (D6) zijn belangrijk om de verwezenlijkingen op terrein (D1-3) te realiseren. Voor deze twee doelen is het belangrijk om vooral te kijken naar de efficiëntie van de uitgevoerde acties in functie van draagvlak creatie en informatie verspreiding.

4.4. Monitoring

4.4.1. Leefgebied

We stellen voor om de leefgebieden na 3 en/of 5 jaar opnieuw in te tekenen op dezelfde manier als hier is gebeurd om na te gaan of er leefgebied (mogelijks) verdwenen is en/of er nieuw leefgebied ontdekt of bijgekomen is. Dit houdt in dat zowel het areaal uit de G-IHD en de gekende verspreiding niet achteruit mogen gaan alsook de oppervlakte van de leefgebieden niet achteruit mag gaan.. Indien de leefgebieden daadwerkelijk dalen, is het noodzakelijk om de oorzaken na te gaan en de nodige acties bij te sturen en deze bijgestuurde acties en daarbij horende maatregelen ook effectief uit te voeren..

4.4.2. Populatiegrootte: transecten

Momenteel worden er 4 transecten in Vlaanderen gelopen. Het is de bedoeling om het aantal gelopen transecten de komende jaren uit te breiden tot minstens 1 transect per populatie en waar mogelijke 1 transect per 1x1km hok waar vliegend hert voorkomt. Natuurpunt engageerde zich alvast om in 2020 vrijwilligers te zoeken om 7 nieuwe transecten op te starten in het kader van de meetnetten monitoring Vlaamse prioritaire soorten en habitatrichtlijnsoorten.

Deze transecttellingen geven een indicatie voor de lokale populatiegrootte maar er dienen veel transectentellingen te gebeuren en voldoende jaren data verzameld te worden alvorens een zekere trend kan gedetecteerd worden. Aangezien de transecten in Vlaanderen al enkele jaren gelopen worden zou een duidelijke trend tegen het einde van het soortbeschermingsprogramma wel zichtbaar moeten worden. Het is hierbij belangrijk om aan te geven dat het aantal adulte dieren die geteld worden tijdens transecttellingen pas na enkele jaren reageert op beheeringrepen gezien de lange levenscyclus van de dieren.

Gezien om gevoegd te worden bij het ministerieel besluit van 21 december 2020 houdende vaststelling van een soortenbeschermingsprogramma voor het vliegend hert (*Lucanus cervus*)

Brussel,

De Vlaamse minister van minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme

Zuhal DEMIR